ان من الشعر لحکمۃ و ان من البیان لسحرا

الحمد للہ والمنۃ کہ مثنوی عجیب نافع جامع اصول و فروع طریقۂ علیہ قادریہ و سینیہ نقشبندیہ حاوی حقائق و اسرار محمدیہ حدیقۂ ازہار مصطفویہ موجب فخر بنی آدم مسمّٰی بہ

عطر الاسرار ۱۳۱۱ھ

از تصنیفات فاضل اریب عاقل لبیب مظہر انوار الٰہیہ مستجمع کمالات انسیہ ماہر علوم دینیہ غوث الوقت حضرت چراغ ربانی حضرت مولنا شاہ حاجی محمد کامل نعمانی ادام اللہ ظلہ وعم فیوضہ

حسب فرمایش لمعۂ چراغ ابدی حاجی سید اسمعیل شاہ بہاری
و نور شمع الٰہ عالی جاہ [illegible] بہاری
باہتمام مولوی سید رحیم الدین صاحب [illegible] استھانوی بہاری بماہ مبارک
ربیع الاول [illegible]

در مطبع [illegible]
[illegible] بحلیۂ طبع

إن من الشعر لحكمة وإن من البيان لسحرا

الحمد لله والمنة که مثنوی عجیب نافع جامع اصول و فروع طریقهٔ علیهٔ قادریه و سنیهٔ نقشبندیه
حاوی حقائق اسرار محمدیه حدیقهٔ از بار مصطفویه موجب فخر بنی آدم — مسمی

مثنوی ... واجد ... قوی و ...
اعظم
۱۲۱۱ ھ

از تصنیفات فاضل ... عاقل ... دام فیضه

حسب فرمایش لمعهٔ چراغ باری حاجی سید اسمعیل شاه بهاری و نور شمع اله عالیجاه امیر شاه بهاری
باهتمام مولوی سید رحیم الدین صاحب استهانوی بهاری بماه مبارک ربیع الاول سنه ۱۳۱۲ ھ

۳

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ

حمد و ثنا جناب باری تعالیٰ بطور ترتیب اسمائے حسنیٰ

ترا خوانم الله و رحمٰن رحیم | که هستی سمیع و بصیر و علیم

تو هستی خبیر و شهید و رقیب | حسیب و ولی و حفیظ و مجیب

رؤف و لطیف و عفو و غفور | غنی و ودود و صبور و شکور

[illegible]

...ی حق و رزاق و مغنی کریم | توی نور و فتاح و واسع عظیم
...ی بر و قدوس باری صمد | حلیم و رشید و حمید و احد
...ی قادر و مقتدر لایزال | ملک مالک و منتقم ذوالجلال
...کم متعالی کبیر و علی | توی والی و متکبر توی
...م و عزیز و مهیمن توی | کہ تواب و هادی و مومن توی
...وارث و مقسط و واجدی | قوی و متین واحد و ماجدی
...بار و قهار و مانع توی | تو وہاب و غفار و جامع توی
...ی ضار و قابض و خافضی | توی نافع و رافع و باسطی
...معز و مذل و ممیت و جلیل | توی عدل و ہستی محیی و وکیل
...ی خالق و باعث و هم معید | توی حی و قیوم و باقی مجید
...کیم و بدیع و مصور قوی | مقیت و مقدم و موخر توی
...ی مبدی و اول و آخری | توی محصی و باطن و ظاهری

[illegible]

قرآن سے لیا میں نے نورانی دل * رکھا میں نے اندر دل پانی و گل *

تیرے نام اور نسب نامہ ہمیشہ * پڑھتا ہوں میں اور یاد کر لیا

ہوا میں بہشتی لیکن چاہتا ہوں * کہ ہو جنت میری بہشت اوپر کی * نہ مروں میں جب تک نہ دیکھوں میں تجھے * اور وہی بہشت اور مکان اور بیٹھنا * گنہگار اور بدکار اور خراب ہوں میں بہت * شرمندہ اور سر جھکا ہوا اور کالا منہ لیکن * میں ہوں امت حضرت رحمۃ العالمین کی * تو ہے قدرت والا اور بڑا رحم کرنیوالا سب کا *

٣

زقرآن گرفتم پر از نور دل	نهادم درون دل آب و گل
زنام و نسب نامهٔ تو مدام	همی خوانم و یاد کردم تمام
شدم جنتی لیک خواهم چنین	شود جنت من بهشت برین
نمیرم گهی تا نه بینم ترا	همان جنت و مسکن و متکا
گنهگار و بدکار و خوارم بسی	خجل سرنگون و سیاهم و لے
منم امت رحمة العالمین	توئی قادر و ارحم الراحمین

نعت بطور مناجات بواسطه نام رسول محبوب صلعم

نعت بطور مناجات بواسطے نام رسول محبوب سب کے صلی اللہ علیہ وسلم

بدرگاه تو آمدم الغیاث	که دارم بسے درد و غم الغیاث
تو هستی ولی و نبی و رسول	شفیق و شفیع و حبیب و وصول
کفیل و وکیل و رحیم و کریم	خلیل و دلیل و مقیم و کلیم
توئی داعی و هادی و سابقی	توئی بالغ و صادق و سابقی

درگاہ میں تیری آیا ہوں میں فریادی * کہ رکھتا ہوں میں بہت درد اور غم فریادی *

تو ہے دوست اور نبی اور رسول * مہربان اور شفاعت کرنیوالا اور دوست ... *

تویی کاشف و رافع و ناصری	تویی شافع و جامع و حاشری
تویی شافی و کافی و مکتفی	عفو و رءوف و غیاث و مُحی
تویی اول و آخر و مرتضیٰ	تویی ظاہر و بر و بشریٰ ہدیٰ
وجیہ و صحیح و مُبِر و شہیر	نصیح و فصیح و مقبل و اجر
مہیمن شہید و مکین و امین	وحید و حمید و متین و مبین
مزمل مومل مدثر تویی	مکرم مقدم مذکر تویی
تو ہستی مطاع و مطیع و صفی	بشیر و نذیر و قریب و حفی
تو ہستی قوی و علی و عظیم	تویی نور امی خبیر و علیم
مجاب و سراج و منیر و مجیب	تو ہستی عزیز و امام و خطیب
تویی حامد و احمد و مصطفیٰ	تویی شاہد و احید و مجتبیٰ
تویی طیب و سید المرسلین	تویی قیم و رحمۃ العالمین
تویی حق و مختار و واصل تویی	محمد تو ہستی و کامل تویی

گرفتم زنامت شدم نامدار | فرشته مرا کے برد سوی نار

شود نفس از نام تو مطمئن | زخوف خطر دل شود مستکین

شود دور این درمیانی حجاب | که بینم ترا در جهان بی نقاب

رود از لب نور افشان سخن | رسد آن بلا فصل در گوش من

بموت و بقبر و بروز حساب | حضور تو باشد مرا ایجاب

زنامت ملک سوی جنت برد | بهشت برین جنت من شود

بجائی شود مسکن و متکا | که بینم ترا ای حبیب خدا

مناجات بواسطہ اسماء انبیاء مندرجہ قرآن علیہم السلام

بآدم صفی خلافت پناه | صفای مرا ده بعفو گناه

بترویج ادریس والا نبی | بده رفعتم بر مکان علی

بحضرت نوح عالی تبار | رسان بخطر کشتیم بر کنار

پئے حضرت ہود ہادیِ راہ
مرا از ہوائی خطر دہ پناہ

پئے حضرتِ صالحِ شاہِ دین
نگہدارم از صیحۂ خشمگین

بدین حنیفِ خلیل الٰہ
ز نارِ جہنم مرا دہ پناہ

بصدق نبی ذبیح خدا
مرا دور داری ز رنج و بلا

پئے لوط پیغمبر شاہ دین
نگہدارم از انقلاب زمین

بہ اسحاق والا نبی زمن
بود سلسلہ تا قیامت ز من

بہ یعقوب پیغمبرِ نامدار
کنی چشم روشن ز دیدار یار

پئے عزتِ یوسفِ بے نظیر
برآرم ز چاہِ غم و کن امیر

طفیلِ شعیبِ نبی عجیب
عطا کن فصاحت مرا کن خطیب

پئے حضرتِ یونس نامدار
مرا از رہ ظلمت و غم برآر

بہ ایوب پیغمبر صبر سنجے
بلا گر دہی صبر دہ بر بلا

بہ بیضا موسیٰ کلیم خدا
کن از جلوۂ خود مرا چون طوی

ترجمہ

بہ ہارون والا نبی زمن | دہم قوت از قوت خویشتن
پی حضرت یوشع ذوالکرم | کشی قوت سحر از ساحرم
بہ الحان داؤد معجز سروش | ز صوتم شود شوق دلہا بجوش
بجاہ سلیمان پناہم دہی | ز آسیب ہر شئی ز دیو و پری
طفیل عزیز نبی الورا | تو آباد داری ولی پور را
بود در ولی پور عالم ولی | نہ ظالم بماند دران ذی شقی
ز دولت ولی پور محفوظ دار | ز ہر آفت و فتنہ محفوظ دار
تو مسجد ہمیندار ای کارساز | پر از نور ذکر و صفوف نماز
بذکر نبی خانہ آباد باد | دران محفل ذکر میلاد باد
پی حضرت زکریا معتمد | مراد ولی کہ صالح بود
بہ یحیی نبی عاشق کردگار | بماند ز شوقت دلم بیقرار
بروح تن پاک عیسی نبی | تن من چو روح مجسم کنی

۹

مناجات

بنور محمد شفیع امم | مرا نور گردان بجان و تنم
که با جان و تن در زمین آسمان | در آیم بر آیم چو نورانیان
من از نور نور تو پیدا شدم | به آخر بنور تو لاحق شوم
نگردان کنون هم درین روزگار | که باشم ز نورانیان شرمسار
بپرده هر یک زان بجسم لطیف | من افتاده باشم بجسم کثیف
چنان کن که باشم بنورانیان | بسیر جنان خرم و شادمان

مناجات بتوسط اسمای مبارک شجرهٔ طیبه

خدایا بحق خدائی خویش | باحدیت و کبریائی خویش
بنور جمال محمد رسول | بنور علی شاه زوج بتول
بمهر حسین شهنشاه دین | بمهر غم سید العابدین
بعشق شه باقر منتقی | بصدق دل جعفر متقی

بحلم شہ کاظم باصفا | بعلم علی شاہ موسی رضا

باشغال معروف کرخی وطن | باحوال عبداللہ مومن

بشان جناب جنید امیر | بجان ابوبکر شبلی فقیر

بذکر ابوالقاسم دین پناہ | بفکر تمیمی ابوالفضل شاہ

بیمن ابوالفرح شاہ زمن | بحسن جناب علی بوالحسن

بے حرمت بوسعید فقیر | بے حضرت غوث الاعظم امیر

بابدالی عبد رزاق پیر | بقائی شرف دین شہیر

بے عبد وہاب سلطان دین | بہ زہد بہاء الدین انور جبین

بہ بہر صفائی سر عقیل | بہ صحرائی شمس دین جلیل

برحمن گدا سید المتقین | بعرفان عارف شہ شمس دین

بشغل دل شاہ رحمن گدا | بفضل فضیل ولی خدا

طفیل کمالات شاہ کمال | بحالات اسکندر بے مثال

به تجدید احمد مجدد امام | بتوحید آدم شریف الانام

به ترویج پیر محمد شریف | به تسبیح شاه محمد لطیف

به صحو محمد قریشی صفی | پی محو سندهی محمد ولی

به سهر دل سید زکریا | بهر ابادانی پیشوا

به تفرید احسان علی کریم | به تجرید سلطان عبد العلیم

دهم صحت و شوق و عمر دراز | همه جزو اعضای گوینده ساز

زبانی بهر یک سر مو نما | که بسیار ذکر تو آرم بجا

کزان شحم دل همچو روغن شود | زنیران عشق تو آتش زند

همان پنبهٔ دل شود شعله زن | بفانوس نرم تن ارمن

بان نور ذکر تو اندر تنم | تماشای هر یک لطائف کنم

ببینم درین چار دیوار تن | کجا زر در و نفس دارد وطن

کجا شعله روی عروس دل است | کجا گل رخ روح را منزل است

کہان زردرو نفس امارہ کا ٹھکانا ہے

کہان سرخرو دل کی دولہن ہے

کہان گلابی رو روح کا

دیکھون مین اس بدن کی چار دیواری مین

کجا مطلع ماه سر من است | کجا این سواد خفی در من است

بماند حضور از اخفی کجا | ببینم مقامات بیرون را

ببینم نگهداشت و یاد داشت | کجا ورد و عالم علم پر فراشت

بنه ایم عطا کن صفات ملک | که ببینم بسیر قدم تا فلک

ببینم دران بیت معمور هم | درون و برونش ببینم قدم

از انجا رسم در مقام حضور | تمام شد از حضور دو دو

دو باشد بهر دو جهان مبدم | سرور حضور تو غم در عدم

بشکر حضور تو باشم چنان | که گردد فراموش هر دو جهان

ذکر شغل حضور و علم ظاهر علما لکھنو

بنام خداوندگار قدیم | که دارد ترحم بحال یتیم

بحکم خداوند سود و زیان | بلطفش شدم چه پیدا نهان

بقوت پدر شد دگرگونه حال | بسی رنج بردم دران چند سال
پی علم ناچار کردم سفر | گدا وار گشتم بسی در بدر
چو خواندم من از خواندنیها بسی | شدم بهره مند از در هر کسی
پس علم حدیث رسول کریم | گرفتم ز دربار عبد الحلیم
بجذب دل مادر ز دو شد | عنانم ز سوی سفر تافتند
بسوی وطن شدم اندر رهِ پرخطر | بیاسودم از رنج راه سفر
پی علم سیر و سلوک فقیر | مرا شد تمنای مجذوب پیر
که از قوت جذب خود با خدا | بزور توجه رساند مرا
دریں آرزو شد زمانی دراز | همیں بود فزون شوق و سوز و گداز

بیان احوال سال اول سنه ۱۲۶۱ هجری

تن ناتوانم دل زار بود | غمم یار بود و شب تار بود

۱۳

واسطے علم سیر و سلوک فقیری کے مجھکو خواہش ہوئی مجذوب پیر کی کہ قوت سے اپنے جذب کے مجھکو پہنچا دے خدا تک زور سے توجہ کے پہنچا دے مجھکو

اس خواہش میں بہت زمانہ ہوا اور زیادہ شوق اور سوزش اور گرمی

بیان احوال سال اول سنہ ۱۲۶۱ ہجری کا

بدن ناتوان تھا میرا اور دل بیمار تھا غم یار تھا اور رات اندھیری تھی

که خفتند این هر دو بیمار من | رسید آن مسیحای غمخوار من
فلاطون باطن طبیب کریم | همان سید شاه عبد العلیم
خضر صورت و شاه عیسی شعار | رسید از یمین سوی جنب یسار
بنزدیک جنب چپ من نشست | برآورد از جیب خود پاک دست
چو از مشت سبابه ابر گشود | تو گوئی که آن نشتر نور بود
اشارت بسبابهٔ پاک کرد | همان سینهٔ زار من چاک کرد
ز سبابهٔ پاک خود یک شگاف | نمود از سر سینه ام تا بناف
همه عضوهای درون شد برون | بیگشت خوف و خطر شد فزون
بدست خود و آب صافی بشست | همه عضوها درون پاک شست
نهاد اندرون عضوها را تمام | بداد آنگهی چاک را التیام
چو بیدار گشتم نه آن چاک بود | نه عضو برون نی شه پاک بود

در بیان خواب سال دوم سنه ۱۲۶۲ هجری

کہ سو گئیں یہ دونوں آنکھیں بیماری میری پہونچا وہ مسیحا غمخوار افلاطون اندر کے اور طبیب بزرگی والے وہی حضرت سید شاہ عبد العلیم حضرت خضر کی صورت اور عیسے شعور والے پہونچا داہنے طرف سے پہلو بائین کے نزدیک میرے پہلو بائین کے بیٹھا لایا جیب سے اپنی پاک ہاتھ جب مٹھی سے انگلی کلمہ کی کھولا تو کہہ سکتا ہے کہ وہ نشتر نور کا تھا اشارہ کلمہ کی انگلی پاک سے کیا وہ سینہ کمزور میرا چاک کیا

پس از چند روزیکه آمد بسر | شب آنگاه دیدم بخواب دگر
که شد جلوه افروز پیر کریم | همان حضرت شاه عبد العلیم
برسمیکه پیران فرخنده کیش | بگیرند دست مریدان خویش
ز دست یمین آستین کشود | یدالله فوق یدیمن نمود
چو شد دستگیرم شه نیکفال | در اندم مرا شد دگرگونه حال
ندانم چه شد بر دل بیقرار | که گردید چشمم پی اشکبار
پس از خواب دیدم همه بود تر | همان تکیه و مسند زیر سر
برو با گذشت انچه بر جان من | چه دانند آنرا اسیران تن
کسی داند این دار و گیر عظیم | که بروی نظر کرد عبد العلیم

در بیان خواب سال سیوم ۱۲۶۳ هجری

ازان پس چو گردون گردان بلند | بگردید بر گرد جهان روز چند

بعد خواب کے دیکھا میں نے سب تھا تر وہی تکیہ اور بستر نیچے سر کے خواب میں گذرا جو کچھ میری جان پر کیا جانیں وہ لوگ جو پابند ہیں بدن کے وہ شخص جانتا ہے یہ گرفتاری بزرگ جو کہ اوس پر نظر کیا حضرت عبد العلیم نے

بیان میں خواب تیسرے سال ۱۲۶۳ ہجری کے

اوسکے بعد جب آسمان گھومنے والا اوپر کا گھوما گرد دنیا کے کئی دن ۱۲

همین خفتم و بخت بیدار شد	بشب مهر تابان پدیدار شد
که شد جلوه افروز پیر کریم	همان حضرت شاه عبد العلیم
بمن داد آن کاغذ سودمند	که بود اندران نقش اسمای چند
بدو گفتم ای پیر والا تبار	ز نقش و نگارم برآید چه کار
بخاطر تمنا دارم بسی	که باشم بدرگاه تو مدرسی
ز تعلیم تو طالب ورد مند	ز علم الٰهی شود بهره مند
بفرمود خواهد شد آنهم مگر	نهان آن نوشته کرد او ز بصر

ذکر بشارت قدوم حضور پر نور در قصبه محمد آباد گهنه

سپاس خداوند ستر و علن	فروزنده خلوت و انجمن
زمانی کند خویش را بی نشان	چو گنجی بماند بکنجی نهان
گهی بهر عرفان خواهش کند	بایجاد عالم گرایش کند

پیر عالیجا ... نگار سے میرا کیا کام ہوتا ہے دل میں خواہش رکھتا ہوں میں بہت یہ کہ رہوں میں درگاہ میں تیری ایک مدرس تیری تعلیم سے طالب ورد ... علم سے خدا کے بہرہ پانے والا فرمایا ہوگا وہ بھی مگر

نخستین ظهورے نماید نبود | دهد زان گر نور بارا ظهور
دهد نور بارا مثالی وجود | بیارد دها نزا لحس و شهود
برویاے صادق نماید بهان | که آئینه باشد بخلق و جهان
چه صوفی خورشید الا الٰه | بزانوی مغرب فرو برد سر
همان پیر مهتاب روشن درون | ز بهر نماز شب آمد برون
مریدان انجم همه تاختند | طواف حریم فلک ساختند
یکے از بشیران شیرین کلام | در آمد خرامان بفرخنده گام
بصد خرمی از مبارک زبان | بدینگونه گردید گوهر فشان
که بر آسمان خطهٔ این دیار | کند چون زمین حجاز افتخار
که آن سید پاک آل رسول | بدین خطه آورد شان نزول
نزولش چو رحمت دراین خطه گشت | عروج زمین از فلک درگذشت
بکراماتش و از سر امتحان | بسے آزمودند پیر و جوان

سو خوشی کے ساتھ مبارک
زبان سے پڑا سطور سے
ہوا موتی چھڑکنے والا ٭
کہ آسمان پر زمین اس دیار کی
کرے مانند زمین مدینہ کے فخر ٭
کہ وہ سید پاک آل حضرت رسول
کے ٭ اس زمین پر لائے ہیں
شان اوترنے کی ٭
اوترنا ہوا اوسکا مثل رحمت
کے اس زمین پر عروج زمین کا آسمان سے اوپر گذر گیا ٭
کرامات اوسکے امتحان کے
اوسکے ٭
بہت آزمایا بوڑھے اور
جوان لوگوں نے ٭

نگاهش سوی خاک صد چاک پاک | برآرد ز چاک گریبان خاک
شجر را دمش روح حیوان دهد | ز حیوان لبش نفس ناطق کند
کند یک نظر جانب خاره سنگ | نماید لبی چو لعل رنگ
شود نرم و نازک دل سنگلاخ | دل تنگ گردد چو گردون فراخ
به مجلس برآرد ز دل گر نفس | بنالند مردم چو بانگ جرس
رود ناله‌اش سوی چرخ اثیر | چو بلبل برآرد هوا صد نفیر
بجنبد دمی وجد سیر کریم | زمین آسمان بلکه عرش عظیم
لبی ار دا آشنا ملک قدیم | بکشف مقامات شان عظیم
کند یک نظر سوی دل بی‌درنگ | نماید در آن عالم هفت رنگ
بیکدم کشاید در هفت طباق | سراپرده هفت نیلی رواق
بخواند ز لوح جبین سرنوشت | بداند خیال دل از خوب و زشت
چو شد مقدم آن خلیل علیم | به بیت الحریم محمد کریم

ز هر چار جانب سوی آن معطاف | شتابند مردم ز بهر طواف
بقربان آن قبلهٔ با صفا | کنند هر کسی جان و دل را فدا
ز اسمای مقبول رب کریم | بود نام آن شاه عبد العلیم

ذکر رفتن فقیر در قصبهٔ محمد آباد برای زیارت حضور پر نور

بشیر سحر کار جادو بیان | بسحر جادوگری گشته آتش فشان
مگر جادوش بود سحر حلال | که بود از سر صدق معجز مقال
بمن چون سر آتشین کرد کار | شد اندر رگ و ریشهٔ من شرار
صباحی چو خادم نزدیک و دور | بگسترد ناگه مصلای نور
چو مهر درخشان بسوز و گداز | ز خلوت گه شب برون کرد ساز
من از خانه بیرون شدم در شتاب | دویدم سوی شاه والا جناب
دل خویش را فدیه ساختم | سوی قبلهٔ با صفا تاختم

رسیدم دران درگه شهریار | که بود اندران شاه گردون وقار

بدیدار چهر مبارک نفس | تهی شد دماغ از هوا و هوس

هم از خاطر آشفتگی شد برون | ز دل شد تمنای دنیا و دون

چو کردم تماشای حسن جمال | همی شد سراپا دگرگونه حال

ز شمشیر ابرو و ز مژگان تیر | بسے زخم شد بر دل پر نفیر

ولیکن لب آب حیوان اثر | همیداد روح و روان دگر

چو خورشید رخشنده سیحرها | همی برد هر یک حس مرا

نگر آمدم سوی معجز نگار | ز جنبش همیداد هوش و قرار

من از مصحف روی شاه اشتکار | بسے دیدم آیات پروردگار

ذکر حلیه و لباس حضور پر اوصاف مختصر

کشاده جبین و بزرگی بسر | مناسب بسے بود با یکدگر

تھکھی

پہونچا مین اوس درگاہ مین ... پہونچا کہ تھا اوس مین شاہ ... آسمان کی عزت والا

دیدار سے چہرہ پاک کے خالی ہوا دماغ طمع و حرص سے

دنیوی سے ... دل سے گئی خواہش دنیاوی + جب کیا مین نے تماشا خوبی و خوبصورتی کا ... مجھکو ہوا تمام ... دیکھے پریشانی ہوئی باہر

دوسرے طور کا حال ... تلوار سے ابرو اور تیر سے پلکون کے ... بہت زخم ہوا اول شور کرنیوالے پر ... لیکن آب حیات کے اثر والے لب نے ... دیتے تھی روح اور جان دوسری

۲۰

... بیٹھے والے نے ... لیجاتا تھا ... دیکھون تب ... ابرو سے سیرا ... ہوش ... صفحہ دیدار ... لطف کا ... سے دیکھا ... شاہ کے ... نشانیان خدا کی ... ذکر حلیہ اور لباس ... حضور ...

دو ابرو کشاده خطی چون هلال — ولی هر دو را بود لطف وصال

رسیده بوصل خدا بود شاه — بران بود وصل دو ابرو گواه

صفت گوش مژگان بحسن تمام — بسی در سجود و گهی در قیام

مژه بود بسیار نازک ولی — همان جانب طول مائل بسی

همان نرگس چشم سیر سلیم — بزرگ و بزرگی نشان عظیم

سواد و بیاض هم نیاست ولی — ز رنگ رگ سرخ رنگین بسی

نه بینی چو بینی پاک ارجمند — بحد توسط دراز و بلند

چنین بود گوش مبارک نشان — شگفته گل از گلشن اعتدال

لبی نرم و نازک لب باسیز — دهان معتدل نی فراخ و نه تنگ

بلبها سراسر ملاحت ولی — چو داؤد گفتار شیرین بسی

ثنایا بلطف هماهنگ — برنگ سپید و نشان گهر

درخشان همه بار رویش چو مهر — چو نور شعاع درخشنده

٣١

ترجمہ

مناسب بہت آپ کی گردن مبارک کا لمبی و باریکی سے برابر و بلند ×
بال سے شیشہ سینہ پاک کا صاف ×
لیکن خط بال کا ناف تک ×
ہتھیلی ہاتھ کی اور تلوا پاؤں کا مبارک
پیدائش کا × بہت نرم
بطور حریر بہشت کے ×
میانہ قد گیہوں رنگ بدن کا
بطور سبزی سہی درخت سرو تازہ باغ بہشت کے
تمام بدن بطور آئینہ کے چمکتا ہوا زنگ سے اور زنگ کے میل سے پاک
عمامہ سر پر صندلی و بدن میں صاف ایک قادری پیرہن

۳۲

[illegible]

مناسب گردن ارجمند — بحسن لطافت ستطبر و بلند
ز شیشه سینه پاک صاف — ولیکن خط موینه تا بناف
کف دست و پا مبارک سرشت — بسی نرم تر چون حریر بهشت
میانه قد و سبز رنگ بدن — چو سروی سهی سبز باغ عدن
همه تن چو آئینه تابناک — ز زنگی ز آلایش زنگ پاک
عمامه بسر صندلی و بتن — مصفی یکی قادری پیرهن
ببالای آن نیمچی تار پود — عبای ز پشمینه سبز بود
ازارش ز صفرای گل زرد رنگ — ولی اندکی جانب زاق رنگ
بپایش همان جعفری پاپوش — رومال سیه صوفیانه بدوش
بدل گفتم ار شاه آل رسول — چو رحمت کند بر در من نزول
تن و جان بدست شه باکمال — فروشم سراپا چو جان بلال
کنم بیعت خویش در دست پیر — دهم دست خود تا شود دستگیر

[illegible]

ولیکن به پیر خجسته زبان	نراندم ز رو ادب یک زبان
مگر حضرت پیر گردون سریر	فروخواند مکتوب لوح ضمیر
سوی من نظر کرد شاهِ زمن	بپرسید از من نشان وطن
بحکم ادب برگشادم زبان	پس از مسکن خویش دادم نشان

ذکر قدوم حضور پُر نور در قصبه پوری

باستاد چون سرو باغ جنان	بجنباند لبهای گوهرفشان
که تا پیش شاهِ فرخنده کیش	بر حضرت شاه کردند پیش
چو مهر درخشان فروزنده چهر	درخشید بر مرکب چون سپهر
دگر چون کواکب بزرگان چند	حوالی بدر درخشان شدند
ز تاب تجلی رخسارِ پیر	خذف ریزها گشت بدر منیر
بخاک رهش جلوه طور شد	همه ذره ها کوکبِ نور شد

لیکن پیر سے ایک بات بھی نہ کی [illegible] ادب سے زبان [illegible] حضرت پیر آسمان کے [illegible] پڑھا لوح [illegible] پوچھا [illegible] نشان وطن کا [illegible] ادب سے اپنے [illegible] مکان کا [illegible]

۲۳

کھڑا ہوا بطور سرو باغ بہشت کے ہلایا لب موتی چھڑکنے والے کو تاکہ پیش شاہ حضرت مبارک دین کی کے پاس حضرت شاہ صاحب کے لوگوں سے پیش کیا بطور سورج چمکنے والا روشن چہرہ کا سواری پر جو آسمان کے رنگ [illegible] اور بطور ستاروں کے کئی بزرگ گرد ہوئے ماہتاب روشن کے روشنی سے نور چہرہ پیر کے ٹھیکریاں ہوئیں مثل جواہر روشن کرنیوالے سر کے خاک پر اسکے راہ کی روشنی کوہ طور کی ہوئی ہر ایک ذرہ ستارہ نور کا ہوا

ز جنبیدن دامن پیرهن
که خار گردید گل در چمن

ز بویش هم غنچهٔ گل شد بباغ
بسے شد فلک را معطر دماغ

چو شد بر درم شاه محراب و طاق
درخشید چون طاق نیلی رواق

همان شد زمین افتخار فلک
زیارتگه جن و انس و ملک

گیاه زمین گشت با صد زبان
ز عکس لب شاه تسبیح خوان

لب لعل رنگش چنان داد رنگ
که گردید گلریزه خشت و سنگ

چو شد پرتو افگن قد پاک پیر
ستون استن کعبه را شد نظیر

هر ظلمت بیت من دور شد
ز نور قدم بیت معمور شد

چو بر تخت من شاه را شد ببوس
چو تخت سلیمان شد از پابوس

ذکر بیعت فقیر بر دست مبارک حضور پر نور

نخستین در آمد نسیم دهن
زمین مکان شد بهشتی چمن

جنبش سے کرتے کے دامن کے وقت کانٹا گل ہوا پھول چمن میں
اوسکی خوشبو سے وقت گل کے پھول ہوا باغ میں
معطر ہوا آسمان کا دماغ
جیسا محراب ... بادشاہ محراب و طاق دروازہ پر
چمکا ایسا جیسا طاق آسمان کا
اوس وقت ہوئی زمین بزرگ آسمان سے
زیارت کی جگہ ہوئی آدمی و جنات و فرشتوں کے
گھاس زمین کی ہوئی سو زبان سے
لال رنگ لب ... ایسا رنگ ... پھول

[illegible]

گدارا شهنشاه دین پیش خواند | دو زانو نشست و دو زانو نشاند

پی دستگیری افتاده زار | کشید از بغل دست بیچاره وار

بگفت آنچه گویم نخستین شنو | بگوئی همان آنچه گویم بشنو

چو بر دست مسکین ید شاه گشت | ید بنده تحت ید الله گشت

بحکم شهنشاه خواندم نخست | تعوذ و تسمیه باری درست

پس استغفر الله تا اختتام | با منت سه بار خواندم تمام

مرید شه پاک غوث عظیم | شدم بر ید شاه عبد العلیم

ولی هر یکی را بهندی زبان | بحکم شهنشاه گفتم عیان

پس آن مهر سر پنجه شاه دین | درخشید از مشرق آستین

نگه دید مهر کف ارجمند | سوی گنبد طاق گردون بلند

صف مژگان فرخنده کام | نموده سر طاق ابرو قیام

ولی مردم دیده دوربین | شده سوی محراب عرش برین

فقیر کو بادشاہ دین نے آگے بلایا اور دو زانو بٹھایا پاس ... واسطے ہاتھ پکڑنے گرے ہوئے زار کے کھینچا بغل سے ہاتھ بیچاروں والا ... شاہ کا ہاتھ ... ہاتھ اللہ کے ... تعوذ و تسمیہ ... استغفر اللہ ... تین بار

مرید بادشاہ پاک حضرت غوث اعظم کا ہوا میں اور ہاتھ حضرت شاہ عبد العلیم کے لیکن ہر ایک کو ہندی زبان میں حکم سے شاہ کے کہا صاف صاف * پس وہ آفتاب پنجہ شاہ دین کا چمکا جاسے چمک سے آستین کے * ہوا آفتاب ہتھیلی پیارے کا طرف گنبد طاق آسمان کے اونچا * صف پلکوں کے بال کی نے بنا کر قیام کیا اور طاق ابرو کے کھڑا ہوا * لیکن پتلی آنکھ دور دیکھنے والی کی ہوئی طرف محراب عرش اوپر کے

حسین

لعل لب نے جنبش کیا واسطے دعا کے
مثل میرے زندہ ہوئے زمین و آسمان
دعا بھی نیچے لب کے مقبول ہوئی
قبول اوپر سے ہوا جلدی میں
ہاتھ سے شفا مبارک دعا کے
جان تن میں میرے ہوئی ہر طرف سے شفا
اس طرح پھونکا میرے اوس مسیحا نے کہ روح گئی ہوئی آئی بدن میں
باگ پھری ہوئی موت کی طرف سے
قوتوں نے نئی صورت سے حیات پائی
ہوئی بدن کمزور میں قوت و طاقت
میں صحبت سے پیر کے ہوا جوان

لب لعل جنبید بهر دعا	چو من زنده گردید ارض و سما
دعا بود زیر لب مستجاب	اجابت ز بالا شد اندر شتاب
ز دست شفا مبارک دعا	بجان و تنم شد ز هر سو شفا
چنان در دمید آن مسیحای من	که روح رمیده در آمد به تن
عنان شد ز سوی فنا تافته	قوی از سر نو بقا یافته
شد اندر تن زار تاب و توان	من از صحبت پیر گشتم جوان
ز گفتار شیرین او دو کلام	دل من در آمد بهوش و قرار
برون شد غم و هم درون شد سرور	دلم شد خمی از شراب طهور
بقدر مو دو بر من چنان یک نظر	که باشد از آن تا قیامت اثر

ذکر تعلیم حضور پر نور به فقیر

پس آنگاه آن پیر کامل حکیم	مرا کرد تعلیم ذکر عظیم

ز نفی و ثبوتست ترکیب آن ولیکن بود اسم اعظم در آن
در آن قوت قهرمان خداست ظهور تجلی شان خداست
کند کس چو یکبار ذکر عظیم شود نفی هفتاد رنج الیم
شود نفی آن دافع هر بلا ثبوتش بود هر مرض را دوا
دهد قوت دل دماغ و جگر نماند دگر هیچ خوف و خطر
شود نفی او هام نفس لئیم دگر شر وسواس دیو رجیم
شود پاک بیباک راه سلوک ز دزد و ز رهزن ز وهم و شکوک
شود جلوه گر نور ذات قدیم تجلی شان علی عظیم
بفرمود شاهنشه باخبر که باشی تو اندر وطن یا سفر
نگهدار آن کز من اندوختی دوامش کنی آنچه آموختی
که باشد بهات در ره تو رفیق که اول رفیق است ثم الطریق
ز رنج و بلا وا رهاند ترا که آخر بمنزل رساند ترا

ترجمہ

ولیکن ز سوی من این است پند / که با سنت مصطفی کار بند

بهر دوری خویش و رنجوری / سبکبار باشی ز دوری و پری

بود شوق دیدار روشن گهر / نظر بر دل خویش دار ای پسر

بجای مرو تا نگوید دلت / بجو آن کسی را که جوید دلت

ذکر برزخ حضور پیر

چو ابدال حق سید با کمال / بسی داشته قوت امتثال

مثالی که همشکل همراه داشت / بجای خودش پیر من گماشت

پس آن برزخ پیر من در طریق / بپیش نظر گشت با من رفیق

درون برون زمین و فلک / همی آمد و شد چو روح و ملک

همی بود با من ز ذات نفیس / بجلوت انیس و بخلوت جلیس

چگویم که آن پیر تصویر بود / که نور خدا صورت پیر بود

ذکر برزخ حضور پیر

ذکر رونق افروزی حضور پرنور بر کوه جهانگیر آباد بحکم غیبی و وفات حضرت ایشان

ذکر رونق افروزی حضور پرنور
برکوه جهانگیر آباد بحکم غیبی و وفات
حضرت ایشان

چو شد جلوه گر آن شه نیکفال — ز طے منازل بشهر بهوپال
وزانجا شد اندر جهانگیر باد — دران جا رخت سفر را نهاد
بفرمود شاهنشه با خبر — که خواهد شد اینجا وطن مزار
چو شصت و شش و دو صد و هزار ۱۲۶۶ — ز هجرت برآمد ز روی شمار
گذشت از محرم ثلث و عشر ۱۳ — که شد شاه را آسمانی سفر
چو جان از جهان در سفر رو نهاد — تنش را وطن شد جهانگیر آباد

ذکر مقبره حضور پرنور

ذکر مقبره حضور پرنور کا

جنوب بجهوپال است کوه جهاد — شد آباد بر وی جهانگیرباد

جهانگیر باد ست بر کوهسار — بر آن سید پاک ما شد قرار

بسنگ صفا کوه هم سنگ شد — زمین با طوفی صفا همرنگ شد

کنون ست آن کوه چون کوه طور — که شد جلوه گر از تجلی نور

ذکر فنائی الشیخ بر دو صور

چو شد ماه در پیر گردون فنا — همان صوفی شمس ما شد بقا

شد از سیر خورشید تابیمرو — زمین آسمان و جهان پر ز نور

من از مجلس عام برخاستم — همان خلوت خاص آراستم

دل از کار عالم فراغت نمود — تن و جان من استراحت نمود

همان روح من کار ظاهر گذاشت — بتدبیر باطن توجه گماشت

تنم بود بر بستر خوابگاه — نظر داشتم سوی عرش اله

بدیدم که آن برزخ پیر من | چو روح مقدس در آمد بتن
رگ و ریشه ام پر ز تاثیر شد | سراپا تنم صورت پیر شد
نه من بودم آنجا نه تصویر من | همه بود جان و تنم پیر من
ازان پس دگر حالتی گشت بیش | چو آئینه دیدم تن از خویش
تن من برون و درون پیر بود | تو گوئی در آئینه تصویر بود

بیان خلافت اویسیه روحانیه

سپاس خداوند فرش زمین | خداوند کرسی و عرش برین
بر و ذره خاک ابر فلک | بشر را بزرگی دهد بر ملک
کند وادی ام مقدس طوی | بکوهی دهد جلوه خویش را
بکعبه نماید چنان احترام | که گردد جهان قبله گاه انام
گهی بر درختی نماید جمال | بسنگی نماید ظهور جلال

کسے کہ نثار آورد پاک نور
بنور مقدس نماید ظہور

چہ گویم کہ افتخار زمین
کہ شد در زمین سید المرسلین

مہ و مہر و افلاک و عرش برین
کنند ہر یکے زان طواف زمین

کرا کرد وارث پادشاہ
و ہم حشمت و ملک و تخت و کلاہ

چو شد سپہر درخشان تمام
قمر کرد و مہر خلافت قیام

ہمان بر مصلا گردون نشست
باانجم سر انجمن حلقہ بست

بنور یکہ از پیر خود یافتہ
دل آسمان و زمین تافتہ

پس از ذکر و فکر و نماز عشا
بیارا ستم خلوت خویش را

ہمی خفتم و دیدم اندر منام
کہ در مسجد پاک دارم قیام

شہ اولیا نور ذات قدیم
ہمان حضرت شاہ عبد العلیم

لباس خلافت بدست یمین
بمسجد رسید از بہشت برین

عمامہ یکے صندلی رنگ بود
دگر صوفیانہ رومال کبود

عمامہ بدست مبارک بخست | بہ بست از کرم بر سر من درست
رومال سبز شاہ والا نژاد | بدوشم ز دست مبارک نہاد
برحمت شہنشاہ فرخندہ کیش | بمالید بر پشت من دست خویش
بفرمود آن سرور اولیا | کہ امروز دادم خلافت ترا
تو از جانب من خلیفہ شدی | کند خدمت من کہ اکنون توی
پس آنگہ سفر کرد پیر کریم | ز فرش زمین سوی عرش عظیم
چو کرد ابدال حق را سفر | شب قدر را گشت من سحر
چو بیدار گشتم من از خواب خویش | غم ہجرت شاہ گردید پیش

ذکر خلافت غوثیہ حسینیہ و طریقہ عطاء خلافت

روانہ شدم از وطن در شتاب | سوی مسکن شاہ والا جناب
ہمان نور چشم شہ مشرقین | مربی کامل عنایت حسین

ذکر خلافت عرفیہ

ترجمہ — [illegible] سے اپنے مکان سے پہونچا شام کو پاس ٹونس کے کنارے جو سدھاری کے مقام مین * اوس پاک قصبہ مین گیا مین راہ [illegible] جب دیکھا مینے تو اوس مین روشن کرنیوالا شاہ تھا * [illegible] دیکھنے سے شاہ کے خوش ہوا * پریشانی میرے حواس کی دور ہوئی * اوس مجلس مین یارون کے مجھکو بلایا سامنے * بہت کیا مجھپر عنایت اپنی * فرمایا کہ تیرے واسطے آیا ہون مین * ٹھہرنیوالا سدھاری مین تیرے واسطے ہون مین * سدھاری برکت کی جگہ ہے * اوسمین چند بار روشن کرنیوالا

تھا شاہ عبد العلیم * اوسکی خاک اوس جوتیون سے پاک ہوئی * اور قصبہ کے مکانات [illegible] آسمان پر ہوا * غبار اوس مبارک [illegible] سرمہ ولیون کی آنکھ کا * [illegible]

من از مسکن خود رسیدم بشام | کنار ٹونس در سدھاری مقام
دران دیہہ پاک رفتم زراہ | چو دیدم دران جلوہ گر بود شاہ
دل از دیدن شاہ مسرور شد | پریشانی حس من دور شد
دران بزم یاران خواندند پیشتر | بسے کرد بر من عنایات خویش
بفرمود از بہر تو آمدم | مقیم سدھاری برائے توام
سدھاری مبارک بود جایگاہ | دران بارہا جلوہ گر بود شاہ
ز نعلین او خاک او پاک شد | مکانات آن سر بافلاک شد
غبار رہ آن مبارک سرا | بود سرمہ دیدہ اولیا
غرض شب گذشت و در آمد پگاہ | گذر کرد ہر یک سوئے سجدہ گاہ
دران روز آن شاہ والا مقام | بفرمود از بہر من اہتمام
کہ تا شد مہیا رومال و منال | ز شیرینی و عطر مال و منال
بسے فرش گردید آراستہ | بران مسند و تکیہ پیراستہ

[illegible] شاہ عالی مقام [illegible] رومال [illegible] بہت فرش [illegible] مسند و تکیہ [illegible]

زمین گشت روشن ز شمع و چراغ | شد از عطر و خوشبو معطر دماغ
پس از مغرب و از عشا پیشتر | بود بس مبارک زرے و خبر
دران وقت کردند یاران ہجوم | نمودند مانند ماه و نجوم
دگر جملہ انجم مگر بود شاه | چو ماهِ منور دران بزمگاه
مرا شاه بر مسند خود نشاند | خود آنگہ لب مسند خویش ماند
دران ہم یاران شہ باکمال | عطا کرد بر من بمال و منال
نخستین شہ پاک از دست خویش | مرا سکہ چند آورد پیش
دگر ہمدران وقت یاران چند | شریکش بزر دادن من شدند
چو شیرینی و عطر و خوشبو دگر | بہ مجلس نہادند پیش نظر
شہ من ازان فاتحہ خواند پیش | بارواح پاکان پیران خویش
چنان بر کشید از دل خویش آه | کہ جنبید زنجیر پیران راه
پس انگاه فرمود شاه زمن | دعا بہر اجرای فیضان من

ترجمہ ذکر مناجات اور دعا جاری ہونا فیضان روح کے بیان میں

اندر و باہر پاؤں رکھے جس جگہ پر تاثیر سے اوسکے دور ہو بلا جو واسطے صحت کے دم کرے

یا دعا بیمار کو ہووے صحت جب دعا کرے

دل پھرا ہوا آوے راہ پر اوس سے دور ہو گناہ قبروں کا عذاب رحمت خدا کی اوس میں ظہور

اگر ہاتھ پکڑے ہاتھ پکڑنے والا ہووے اوسکے روح حضرت پیران پیر کی ساتھ

ذکر مناجات و دعا اجرا افیضان روح

درون و برون پا نهد هر کجا
ز تاثیر این دور گردد بلا

چو بیمار شفا دم کند یا دعا
به بیمار گردد دران دم شفا

چو همت کند سلب گردد گناه
دل باز گشته بر آید براه

ازان سلب گردد عذاب قبور
دران رحمت حق نماید ظهور

اگر دست گیرد شود دستگیر
بهمراه او روح پیران پیر

نگهبان شود سید انس و جن
مریدش ز هر سو شود مطمئن

بذکر تو باشد چنان مشتغل
که گردد ازان نفس شیطان خجل

بذکر تو جنبد دلش چون زبان
بجنبد رگ و ریشه تن ازان

سراپا بذکر تو گردند نور
دران نور تابان نمای ظهور

مگر دائمی تا نگردد حضور
اجل از ایشان همیدار دور

نگہبان ہووے سید انس و جن ... مرید اوسکے ... مطمئن

... نفس شیطان ...

دل اوسکا زبان کی طرح ...

ذکر و دعا اجرا فیضان

کرامت دہد کو بہ نیرو نیش
کند کرگسے را ہمچو خویش

دہد قوت جذب و القا کیش
کند صورت و سیرت مثل بیش

دہد آنکہ ادراک سیماب را
ز گرمی و سردی و طوفانہا

دہد علم و ادراک مانند شاہ
کہ ناگفتہ داند سپید و سیاہ

کند ہر کسے کو توجہ بدل
بزنجیر پیران شود متصل

شود منسلک کو بزنجیر این
شود پیرو سید المرسلین

درین سلسلہ حلقۂ اولین
بود حضرت رحمۃ العالمین

چنان یکدگر حلقہ ہای پسین
مسلسل کن از حلقۂ اولین

کہ تا در کشد حلقۂ اولین
دگر حلقہا را بہشت برین

نخستین رسد چون بدرگاہ او
رود ہر یکے در حضور آلہ

ترجمہ
مت ہلاؤ کوئی ایک کڑی
آستین کی کہ ہلے اوس سے
ہلائی کڑی ہے
مت کرو وہ کام کہ شیطان ہو
خوش ہو اور دوست تیرا رنجیدہ
ہو اوس سے
اے خدا دوست تیرا خوش رہے
دشمن تیرا رنج سے گھٹتا رہے

مجنبان یکی حلقهٔ آستین | که جنبند ازان حلقهٔ آستین
مکن آنکه شیطان شود شادمان | حبیب تو رنجیده گردد ازان
خدایا حبیب تو خرسنده باد | عدو تو از رنج کاهنده باد

بیان سفر دهلی و واقعات راه

بیان سفر دلی کا اور واقعات راہ کے

دم سے ساتھ ہوش میرا تھا شام و صبح کو نظر قدم پر رکھتا تھا میں سفر میں

بدم هوش من بود شام و سحر | نظر بر قدم داشتم در سفر
ولیکن سفر بودم اندر وطن | بخلوت شدم در بر انجمن
مگر این سفر بود با جان و تن | که تن در جهان روح را شد وطن
ولیکن چو گرد وطن در سفر | بخلوت شود خاص نزد کرم
کسے کو سفر کرد زیر زمین | بزیر زمین گشت خلوت نشین
بزیر زمین کو وطن ساخته | بروحانیان انجمن ساخته
چو در زندگی مرده گردد کشته | بود در مقام وطن در سفر

لیکن سفر تھا میرا اپنے بیچ وطن ہیں
لیکن سفر تھا بیچ جان اور تن ہیں
[illegible]
جس کسی نے سفر کیا زمین کے نیچے
[illegible]

[illegible]

که گردد به روحانیان همنشین | بزیر زمین با بعرش برین
کند گفتگو با بروح و ملک | گهے بر زمین و دمی بر فلک
پدید از اہل وطن در سفر | بدل آتش شوق پر اشد اثر
ز بہر زیارات پیران خویش | مرا سوی اہل سفر گشت پیش
سراپا شدم در لباس گدا | که تا پیر کیسے نشناسد مرا
رومال سیاه و گلیمی بدوش | دلے بود با جوش لبہا خموش
سفر گرچه دارد صفات سقر | ولیکن مرا بود فتح و ظفر
براه و بمنزل بکشف و شهود | بسے رحمت حق مرا رو نمود
بود شرح آنها بتحریر طول | مبادا که آئی مرا بوالفضول
ازان میکنم قصه چند بیش | با نها ز شکر خداوند خویش
که با من بماند خداوند من | رفیق سفر هم انیس وطن
قریبست با من بقرب عجیب | که هست از رگ و ریشه من قریب

لیکن مجھکو بھی کشایش اور سرفرازی ہی راستہ و مقام مین کھلے اور ظاہر ہوئے ... بہت اللہ کی رحمت نے مجھکو منہ دکھلایا ... بیان اون سبکا لکھنے مین ...

تک لکھنا ہے
لیکن نہ ہو گا ہزار ایک ہے
کہ مجھ پر ہے احسان اوسکا
بیحد ہے

محیط است هر دم بجان و تنم
درون و برون هست او من همم

همان دست کار است و پا خرام
بود چشم و گوش و زبان و کلام

اگر هر سر موی گردد قلم
ثنایش کند تا قیامت رقم

ولیکن نباشد یکی از هزار
که بر من بود منت بیشمار

چو در منزل رفتم اندر سرای
شدم از پی خواب خلوت گرای

بر بستم ز کار سرای سپنج
ببستند بر من در پنج گنج

کشادند بر من در لامکان
ز بهر تماشای روحانیان

بدیدم که شخصی بر آمد ز تن
بایستاد خاموش بالین من

بموی پریشان و رنگ سیاه
همی کرد سوی تن من نگاه

ز هیبت تن من طپیدن گرفت
رگ و ریشه من پریدن گرفت

دگر صورتی سوی بالین نمود
که از سینه من برون گشته بود

سراپا تن پاک بلور بود
از نور لطیفه سوی تن دور بود

درون و برون پاک چون درِّ داغ | دران شعله از شمع و نور چراغ

چنان شیشه با نور مانوس بود | که جان شمع و روشن چو فانوس بود

پس آن صورت ساکن اهل دل | رسید از شهر سوی آسمان

ببین قدرت صانع ذوالکرم | که بودم یکی ناگهان شش شدم

عجب نیست از قدرت کردگار | که گر دو یکی ور یکی صد هزار

پی موت باشد یکی آن ملک | که هر جا رسد بر زمین یا فلک

بهر جا بهر کس نشان دگر | بیکدم کند قبض روح بشر

فضیلت بود بر ملک روح را | که روح است در شان امر خدا

عجب نیست با امر خدا کار نیست | که در شان او عقل را بار نیست

چو آن شب گذشت و درآمد سحر | کمر بسته گشتم براه سفر

شدم راکب رخش خوش خرام | نهادم براه سفر چون قدم

ز دهلی رسیدم به جمع کثیر | ز ارواح پاکان به پیش فقیر

ترجمہ بعد دیکھنے سے اپنے اور ... دیدار کے ... سب پرندے ... وطن کو ... نہیں دیکھا ہے ایسی قوت بال و پر کی ... دوسری روح میں ... ایسا زور یاوری ... اس طاقت اور اس یکتائی ... قادریوں کی ... اس دبدبہ و صفت شوکت و صورت ... کو نہ آدمی ... وہم و خیال میں ... واسطے دیکھنے فرزند جان ... آتے تھے وطن سے ... راہ دور میں ... وقت

پس از دیدن خویش و دیار من	همه باز گشتند سوی وطن
ندیدم چنین قوت بال و پر	چنان در پا رو به برج دگر
بدین قدرت هم بدین یاوری	نماینده قدرت قادری
بدین شوکت شان و حسن جمال	که نا دیده اوهام و خیال
پے دیدن کودک جان نثار	همی آمدند از وطن بار بار
ازین رو همی شد درین راه دور	دم رنج راحت که هم سفر

ذکر رسیدن فقیر بمقام دهلی بروضه مقدس حضرت صوفی آبادانی صاحب و واقعات آنجا

بدهلی رسیدم ز راه سفر	نمودم بشهر بسیار کس نظر

... پہنچے ہم ... پہنچا فقیر ... مقام دہلی میں ... روضہ ... حضرت صوفی آبادانی صاحب کے اور واقعات ... اس جگہ ...

[illegible]

ترجمہ

چه گویم ز وصف مکانات آن
چو از گردش چرخ شد لامکان

شنیدم که بودی عمارات آن
ببینید سوی انجم و آسمان

شدم در محله که پرنور بود
هم از کاغذی نام مشهور بود

چو دیدم درو کهنه خانقاه
چو حاجی برآسودم از رنج راه

درو نقش تربت پر از نور بود
که در صحن آن روضه گور بود

چو زمزم یکی چاه دیدم در آن
که میداد از حوض کوثر نشان

بهشتی بر و آب آن کو بکوی
که هر کس کند بهر آن جستجوی

بیا ساقیا آب کوثر بگیر
که جوش بهشت در چاه صوفی

بده هر یکی را که آرد سرور
فراموش گردد شراب طهور

همان صوفی صافی با کمال
بود موجد صوفیانه روال

آباد ازش نام ایجاد شد
که دهلی ز ویرانه آباد شد

چو ویران شد از بدعت نادری
شد آباد از مولد قادری

بہشتی لیجا یہ پانی اوسکا ہر گلی میں ؛ کہ ہر ایک آدمی کرتا ہے اوسکے لیے تلاش ؛ آ اے ساقی پانی کوثر کا کہ جوش ہے بہشت کا چاہ صوفی میں ؛ دے ہر ایک کو کہ لاوے خوشی ؛ بھول جاوے شراب پاک بہشت کی ؛ وہی حضرت صوفی پاک کمال ...

بملتان همی بود پیر هُدیٰ
همان حضرت سید زکریا

بحکم خدا و بحکم نبی
بتعلیم نوشاہِ امّی و ولی

ز ملتان براه سفر تاخته
بدهلی رسید و وطن ساخته

پس از تربیت کرد تعلیم او
عطا کرد نور امانت بشاہ

ببخشید تاج و خلافت بسر
که شد هفت اقلیم فرمان پذیر

بزد سکه بر قلب هندوستان
که هندوستان گشت جنت نشان

چو بیدار گشتم پس از نیم شب
بسی دیدم از قدرت پاک رب

ز گور ابا دانی ارجمند
سوی آسمان شعله شد بلند

عیان شد که اندر زمین است مهر
ز دو پر تو آن بسوی سپهر

دگر شعلها از دگر گورها
همی رفت همراه او بر سما

زمین آسمان پر ز انوار شد
بهر اندرون روز روشن شب تار شد

دران شب نامد کسی نزد من
نپرسید از من نشان وطن

ملتان میں رہتا تھا پیر راہ دکھانے والا ہی حضرت سید زکریا
حکم سے خدا اور حکم سے نبی کے واسطے تعلیم نوشاہ مادر زاد ولی کے
ملتان سے سفر کی راہ میں دوڑا دہلی میں پہنچا اور اپنا وطن بنایا
بعد پرورش کے کیا تعلیم راہ کی عنایت کیا نور امانت کا شاہ ابا دانی کو
بخشیدیا تاج اور خلافت کہ ہوا ساتوں ملک حکم قبول کرنے والا
مارا سکہ دل پر ہندوستان کے کہ ہندوستان ہوا جنت کی نشانی
جب بیدار ہوا میں بعد آدھی رات کے

۴۷

ترجمہ

بیان خواب حضرت شاہ شرف الدین دہلوی الف فیض الشان کا اور اتصال ان کے سلسلہ سنیہ سے

جب رات دو پہر گئی اور صبح کا وقت ہوا آدمی خانقاہ کی طرف دوڑے
ہر ایک آدمی نے دریافت کیا
جب سیوا میرے دوسرا مہمان نہیں پایا

ذکر خواب حضرت شاہ شرف الدین دہلوی الف فیض الشان باتصال سلسلۂ سنیہ

چو شب دہ رم از دم صبحگاہ
دویدند مردم سوی خانقاہ

ز ہر کس بہر سو چو دریافتند
بجز من همہ میہمان دگر یافتند

پس آمد ازان ہر یکی پیش من
بپرسید از من رہ وطن

بگفتم کہ شرقی گداگر منم
بزنجیر پیران مسلسل شدم

ز صوفی ابادانی شاہ دین
منم در عدد حلقہ چارمین

شدم حلقہ در گوش پیر کریم
همان سید شاہ عبد العلیم

بگفتند آنان کہ شیخ کبیر
بود شرف دین شاہ صد سالہ پیر

پھر آیا اون لوگوں میں سے ہر ایک آگے میرے پوچھا مجھ سے راہ و وطن سے کہا میں نے کہ پوربی فقیر ہوں میں پیروں کے سلسلہ میں داخل ہوا ہوں حضرت صوفی آبادانی شاہ دین سے چوتھا میں ہوں شمار میں کڑی چوتھی ہوا ہوں میں غلام حضرت پیر بزرگ کا یعنی حضرت شاہ عبد العلیم کا اون لوگوں نے کہا کہ پیر بزرگ شیخ شرف الدین شاہ سو برس کا پورانا ہے

بنعمت ہا بصحبت ہا — گرفت از ابادانی پیشوا

بسی یار ادرو آرد قیام — نہ بیرون کہ بیرون نہد چند گام

ہما ندا ران شاہ خلوت نشین — بخلوت گہ خویش بستر گزین

ولے اردر آن شاہ والا مقام — بسے گوش و ہوش و زبان کلام

شہ شرف دین شاہ عالی وقار — بفرمود با مردمان آشکار

زہے قسمت آن غریب الوطن — کہ شب گشت مہمان پیران من

عجب آنکہ مہمان جسمانیان — شود رونق بزم روحانیان

بدیدم کہ صوفی فرخندہ کیش — بیاران و اقران و اصحاب خویش

بتاج درخشان لباس طہور — برخ پاک روشن دل پر سرور

بسے یکدگر مجلس آراستند — بتعظیم مہمان برخاستند

ز روحانیان ہر یکی بار یار — بہ مہمان جداگانہ شد ہمکنار

چو این مجمع پاک روشن بدید — شد اندر دلش کاین بود روز عید

لیکن رکھتا ہے وہ شاہ
بڑے درجے والا ہے
کان و ہوش و بات کرنے کی زبان
شاہ شرف الدین بادشاہ
بڑی عزت والے نے
فرمایا لوگوں سے ظاہر
کیا خوب ہے قسمت اس غریب
الوطن کی جو کہ رات کو
مہمان ہمارے پیروں کا

چو شد آشکارا بیاض پگاه | فرستاد ما را سوی خانقاه

گرفتند از شوق دست فقیر | ببردند در پیش روشن ضمیر

نشستم بحکم ادب متصل | نظر مود آن پیر بینا دل

مسافر بیا پیش اهل وطن | ز شوق جوان گشت پیرهن

طفیل تو دیدند جسمانیان | بسی رونق بزم روحانیان

مرا از کرم پیر در بر کشید | چو برق تپان از دل او جا جهید

ز جنبیدن پیر جنبید فرش | بجنبید کرسی بلرزید عرش

چنان از نهادش بر آمد خروش | که روح و ملک بر فلک کرد گوش

دران جذبه و جوش فرمود پیر | که دادم ترا این کلاه و سریر

سپردم بتو مایه خویش را | که بود از ابا دانی پیشوا

ز بار امانت سبکدوش شد | ازان جذبه و جوش خاموش شد

مرا کرد رخصت سوی خانقاه | برون آمدم من در وقت پگاه

۴۷

ذکر نسبت حضرات قادریہ و نقشبندیہ و چشتیہ

بہ ہر شب و روز از تپش عشق — مرا ہر گہی بود سیر و سفر

ز روی ہوا خاکہا بیختم — بسے آب و آتش در آمیختم

زمانے نیاسودم از جستجو — بہر سو زدم نعرہا کو بکو

گہی روضۂ قادری رفتمے — بمژگان خود اشک را سفتمے

بسے دیدمے شعلۂ آتشین — کہ ترسد ازان آسمان و زمین

ز روز ازل کوہ لرزان ازان — ز محبوب سبحان سپرند آن

ہمان آتش عشق محبوب من — بود در دل قادری شعلہ زن

ہمان نور ہمراہ باشد بگور — نماید بسا جلوہ کوہ طور

نماید گہے آن تجلی برق — کہ سوزد دل آسمان از شرق

نمایان رنگ محبوب من — گران سنگ گردد بتن پیرہن

گہی بودم اندر ریاض بہشت | زبار نگہ پاک ارباب چشت
بسے از خم چشت می نوش کرد | دلم صوت سرمد ہمی گوش کرد
که آن صوت سرمد عیانشد کنون | برون آمد از پردۂ ارغنون
دمے در رگ نامے نے دردمید | شد از تار تنبور ترکان پدید
زنقاره گوید که بودم درون | شدم بر بدن و مسیدم کنون
گہے رفتم آن درگه ارجمند | زبار نگہ پیر نقشبند
فرو رفتم اندر بساط عدم | که آنجا بود هیچ کیف و کم
نباشد در آنجا زمان و مکان | نه کوه و شجر انجم و آسمان
نه نار و نه نور و نه آب و هوا | نه جسم و نه رنگ و نه صوت و صدا
در آنجا بود پاک بیرنگ نور | که گویند آنرا مقام حضور

ذکر خواب برادران طریقت دلدار علیخان

۴۹

کہ وہاں پر کچھ مزہ اور نہ وزن نہیں ہے وہاں زمانہ اور نہ مکان ہے اور نہ ہے پہاڑ اور درخت اور ستارا اور آسمان ہے نہ آگ ہے نہ روشنی ہے اور نہ پانی و ہوا ہے نہ بدن ہے نہ رنگ ہے نہ آواز و نہ راگ ہے وہاں بے رنگ صاف روشنی ہے کہتے ہیں اوسکو مقام حضوری کا

ذکر خواب کا برادر طریقت دلدار علیخان

شاہ عبد العلیم کے ایک مریدوں میں سے حضرت پیر بزرگ کے

دلدار علیخان تھا غازیپوری ہا
ساتھی میرا دوستی اور رنج
اوٹھانے میں ۃ
جب خاک جوتیوں کی حضرت پیر زمانہ سے ہوئی سرمہ
دلدار علیخان کی آنکھ کا ۃ
اوس سے آنکھ دلدار علیخان کی ہوئی دور دیکھنے والی ۃ
کہ دیکھتے تھے آسمانوں اور عرش بزرگ کو ۃ

غازیپوری رجوع فقیر طرف وطن

یکے از مریدان پیر کریم
ہمان حضرت شاہ عبد العلیم

کہ دلدار خان بود غازیپوری
رفیقم بہ دلداری و غمخوری

چو از خاک نعلین پیر زمان
شدہ سرمۂ چشم دلدار خان

ازان چشم دلدار شد دوربین
کہ میدید افلاک و عرش برین

ز نور دلِ پیر عالی جناب
بسے ذرۂ خاک شد آفتاب

ز اشراق آن مہر ماہی منیر
بسے ماہ گردید و انجم کثیر

ازان خطۂ خاک ہندوستان
کنون ہست روشن تر از آسمان

غرض نیم شب خان مرا ہم نشست
سر روزن خانۂ خس ببست

نظر بر سر شیشۂ دل گماشت
کہ دل آلۂ دوربین پیش داشت

ازان دید حال زمین آسمان
بر و شد عیان کار و بار جہان

چو از دیدن ملک دل باز گشت ... ازان دید با من سخن ساز گشت
که هجران تو آتش افروخته ... بسے خرمن اندر وطن سوخته
بسوز دل از دود پر شد دماغ ... جگرها چو گل لاله سان داغ داغ
بیاد تو خون درون شد برون ... گزان چشم خال تو شد لاله گون
سر پاک با خاک آلوده گشت ... ز سجده زمین و جبین سوده گشت
جبین بر زمین است و چشم پر آب ... که بیند ترا در وطن از شتاب
شد از جذب اهل وطن سیر من ... ز غربی سفر سوے شرقی وطن
شدم در وطن مردمان تاختند ... عزیزان بسے انجمن ساختند

ذکر سفر و قیام فقیر در شهر پوجههر بهاری

سپاهی حکیمے رفیق سفر ... که رنج سفر کرد گنج ظفر
برد از دل کوه بالا بخار ... که گردد جهان دود ابر بهار

پچھم کے سفر سے طرف پورب کے وطن میں گیا یعنی وطن میں ۔ دور دور سے عزیزوں نے بہت مجلس آراستہ کیا

ذکر سفر اور بچھڑنے کا فقیر کے شہر ... میں پوجھ بہاری کے

بیالا همان ابر گردد مطر
رسد بر زمین بنده گردد شجر

فروزد چنان رنگ گل در چمن
که گردد زمین بر فلک خنده زن

بود آن خداوند فضل عظیم
که فضلش بود وصف ذات قدیم

کند فضل بی علت و بی عوض
خداوند حاجت روا بی غرض

ز فرمان او بهر طفل صغیر
به پستان شود خون مبدل بشیر

دم حاجت کودک بی سخن
بود شیر پستان زن جوش زن

بجنبان بود بهر طفل صغیر
به پستان زن جوش دریای شیر

که دریای جود و عطای خدا
بود موجزن در دل اولیا

کجا روح آن مهر دارد به تن
که با بنده دارد خداوند من

بجنبد سر موی سراپای من
بوی تا نگوید خداوند من

که جنبد تن از جنبش روح ما
بود در بدن روح امر خدا

شد اندر دل من هوای سفر
که بود آن هوا پیک رب البشر

صفت اوسکی ذات قدیم کی
کرتا ہے فضل بے سبب اور بے عوض
مالک حاجت پوری کرنیوالا بے غرض
اوسکے حکم سے واسطے چھوٹے لڑکون کے
پستان میں خون بدل کر دودھ
وقت ضرورت بے بولے لڑکون کے
ہوتا ہے دودھ عورت کی پستان کا جوش کرنیوالا

[illegible]

چنان آن هوا آتش دل دمید
کزان شعلها در جگر سر کشید

ز سوز نفس در هوا شد شرار
برون شد ز باطن سکون و قرار

فزون دمبدم بود شوق سفر
که تا در جونپور کردم گذر

بشهر جونپور گشتیم علیل
در انجا نهادیم رخت رحیل

ذکر مولانا امیر سید علی شاه جایسی و کمال درایشان

شنیدم که درویش عالیمقام
بشهر جونپور دارد قیام

مبارک بود نام درویش پیر
امیر علی شاه روشن ضمیر

بجایس وطن مال و اسباب داشت
خدا را گرفت و همه را گذاشت

برای خدا از وطن شد بعید
جونپور را در ولایت گزید

لب گومتی مسجد کبریا
بود مسجد مستجاب الدعا

پس آن سید شاه آل رسول
دران مسجد پاک دارد نزول

۵۳

مبارک ہے نام بوڑھے فقیر کا * حضرت امیر علیشاہ روشن دل ہے * قصبہ جائس میں وطن مال و اسباب رکھتا تھا * خدا کو لیا اور سب کو چھوڑ دیا * واسطے خدا کے وطن سے ہوا دور * اور جونپور کو اپنی ولایت قبول کیا * دریائے گومتی کے کنارے عبادتگاہ خدا کی ہے * اس مسجد کو نام مستجاب الدعوات ہے * بیٹا وہ سید امیر علیشاہ کا آل رسول نامی ہے * اوس مسجد پاک میں رکھتا ہے اوترنا *

بود در مقام توکل فقیر نه جنبید گهے سوی باب امیر
به مسجد بماند قناعت پذیر بنان جوین و بساط حصیر
بعلم و عمل کار دین ساخته علم در شریعت برافراخته
ولی خدا عالم ارجمند بود پیرو سنت نقشبند
ولی بود او در زمان قدیم ندیم شهنشاه عبدالعلیم
لب از ریاضت چنان پاک شد که حس بصر چشم ادراک شد
نشد در بیچ حس بدن کند درک سر دل مرد و زن
نگردد زبان آشنای کلام مگر سید پاک داند مرام
چو رفتم دران مسجد مستجاب که بود اندران شاه عالیجناب
بدل بود کز زندگانی خویش بپرسم ازان شاه فرخنده کیش
که باشم درین دیر تا چند روز تنم ناتوان شد دلم پر ز سوز
ولیکن نشد بر زبان سر من بدانست ناگفته شاه زمن

سر از زانوی پاک بالا نمود
بدیدار من چشمها بر گشود

مرا دید و خندید و استاد پیر
بلطف و کرم شد مرا دستگیر

نشست و بگفت آن شه باکمال
که مو ست هست پیدا جدا از وصال

مخور غم تر اگرچه رنج و بلاست
که هر دوست و دست نقش خداست

فقیری که دارد چنین دستگیر
ز رنج و بلا آن نمیرد فقیر

ز عمرم بسر شد زبان خبر
شدم پیر لیکن نکردم مرید

نیاید کسی کو شود یار من
بدوش محبت کشد بار من

که دارم امانات پیران خویش
ز جود و عطای بزرگان خویش

کسی را چو لائق نه پنداشتم
سوی حکمت حق نظر داشتم

درین کار خاموش بودم ازان
که حکم خدا گوش کردم بدان

کنون ای سید پاک درویش پیر
بپیش تو آید چو امید

بود نام او کامل ای نیکنام
بده نعمت خویش را و اتمام

ترجمہ مجھکو تیرے خیال میں تین دن ہوا ہے رات دن تیرے انتظار میں گزرا ہے

ذکر عطا کرنا خرقہ مولانا امیر علیشاہ کا فقیر کو حکم غیبی سے اور رحلت اونکی

مرا در خیال تو سه روز گشت	شب و روز در انتظار گذشت

ذکر عطای خرقه مولانا امیر علیشاه
بفقیر بحکم غیبی و رحلت ایشان

بیا ای امیر جوان نزد پیر	که نعم الامیر بباب الفقیر
مبارک بود افسر ارجمند	همان خرقه و شجره نقشبند
بگیر ای جوان خرقه کهنه پیر	که حکم سیوم فرض شد بر فقیر
بگفت و بشوق تمام ایستاد	بمن خرقه و شجره خویش داد
بدل شد دو هر آن شه با خبر	کلاه مدینه که دارد بسر
دگر سبحه مکه دارد بدست	ببخشد مرا کان بسی نادر است
چو راز دل من بدانست شاه	شتاب از سر خود کشیدن آن کلاه

آ تو اے امیر جوان پاس بوڑھے کے کہ اچھا ہے امیر جو دروازہ پر فقیر کے ہو
مبارک ہو تاج پیارا وہی خرقہ و شجرہ نقشبندیہ کا
لے اے جوان خرقہ بوڑھے کا کہ حکم تیسرا فرض ہوا فقیر پر

کہا اور شوق سے کھڑا ہوا اور مجھکو خرقہ اور شجرہ اپنا دیا
اور بدل گیا دل میں ہر ایک وہ شاہ باخبر
ٹوپی مدینہ کی جو سر پر تھی اور تسبیح مکہ کی جو ہاتھ میں تھی
بخشے مجھکو کہ بہت نادر ہیں
جب جانا راز دل میرا شاہ نے جلدی سے اپنے سر سے کھینچی وہ تاج

ز دستِ کرم بر سرِ من نهاد | مرا سبحهٔ قلّه در دست داد
بداد آن کتابی که در فقر بود | که نامش همی گفت سرّ الشهود
ز کارِ عطا چون فراغت نمود | دعا بهرِ من کرد و رخصت نمود
مرا شد فراقِ شهِ باکمال | همان سیدِ پاک را شد وصال

ذکر مقبرهٔ مولانا امیر علی شاه و فیض مزار ایشان و ادراکات قلبی و روحی و سرّی

بود قریهٔ طیبه پُر ز نور | کنارِ جون پور با زیب بود
چو شد جانِ پاکش ز فرشِ زمین | روان سوی قندیلِ عرشِ برین
دران موضعِ رحمتِ کردگار | تنِ سیدِ پاک را شد قرار
اگر بود شوقِ بهرِ کشود | ز القا و الهام و کشف و شهود

قلبی اور روحی اور سری کا بیان

روی بر قرار شه پاک پیر
امیر علی شاه روشن ضمیر

باستاده تو فاتحه خوان نخست
نشینی بزودی که گویم درست

ز بسم صورت فاتحه یاد دار
درود طریقت بخوانی سه بار

بخوان سورت فاتحه را نخست
زبانی به آهسته باری درست

پس اخلاص سه بار خوان بعد از آن
درود طریقت تو سه بار خوان

ثوابش عطا کن باهل قبور
نشین بعد ازین از ادب با حضور

نشینی بگو بر شه نیک خو
سوی ضرب با پشت سوی شرق رو

خیال دگر دور از دل کنی
دل شاه با دل مقابل کنی

چنان هر دو دل را خصوصی کنی
که دوری هر دو ز خاطر رود

دل هر دو باشد چنان بی خیال
که گردیدن آن هر دو را اتصال

رسد بر تو آن نور از آن شاه
نماید ترا زود یا دیر گاه

ترا علم قلبی حالی شود
که رو یا قلبی مثالی بود

۵۸

٥٩

به بینی همه حال را در مثال | بدانی از انجمله اعمال و حال

زمین و مکان و جبال و شجر | هم آب و هوا آتش و جانور

سحاب و مطر انجم و آسمان | شود ذات انسان ممثل بران

چو این هر یکے هر که دارد کمال | بود صورت ذات او در مثال

مگس صورت خاص طمع طعام | شود موش از حرص مال حرام

همه حاسدان را تو خفاش بین | پلنگ ار تو بینی بود اهل کین

چو کرگس بود آن گروه انام | که پی مرده آید برای طعام

بود گرگ و روباه مکر و حیل | بود گربه از بهر موذی مثل

چو قرآن بود صورت حافظان | بدان مسجد و کعبه را عالمان

هر آنکس که بر نیک لعنت کند | به بینی که آن صورت سگ بود

هر آنکس که غیبت بود کار او | بود صورت کژدم و مار او

به بین مرغ را گر بود خانگی | بود صورت مردم دنیوی

بود هر که با کودکان و زنان
شود صورت خربان بیگمان

شجر خار دار و ثمر زهردار
همه جانور موذی و جیفه خوار

مخنث سگ و چرک بدبوها
همه سحر و تصویر و بتخانها

بود آب شور آتش و دود را
همه صورت کفر کافر شمار

ولی را بود صورت گوسپند
چو ماهی بود عارف ارجمند

کبوتر چو قمری دگر مثل آن
بود صورت ذکر جهری عیان

چو از شیشه صاف بینی مکان
که باشد قنادیل روشن در آن

بود آن مکان قالب ذاکران
همه نور ذکرست روشن از آن

در آغوش آرد چو زنبور نیش
کند کز مگس هر دو را هیچ خویش

ز خشکی تو جهد کند گشته چون
ز بیضه شود بچه آید برون

دهد بیضها قاز بر کوهسار
که باشد بکشمیر و دیگر دیار

در انجا بسی برف باره بود
ازان قاز آید بهندوستان

ترجمه

بران بیضها قاز دارد خیال　　چو از برف خالی شود آن جبال

رود قاز آنجا ز هندوستان　　ز بیضه برون بچه بیند در آن

سر پر و مکان وز حور و قصور　　ز نهر و ظروف و ز باغ و طیور

ز آب زلال و ز شهد و ز شیر　　شراب و کباب و غذای کثیر

ز شتر و ز اسپ و ز غلمان لبا　　ز انگور چراغ و دگر شعلها

گل و برگ شاخ و درخت و ثمر　　ز مسک و ز عنبر نسیم سحر

مه و مهر و افلاک انجم کثیر　　بود صورت ذکر و اذکار فقیر

از اینجا بود در جهان بر زمین　　همه حلقهٔ ذکر خلد برین

بر رویای یوسف علیه السلام　　پدر مادر و هم برادر تمام

همه صورت انجم و ماه و مهر　　بسوی زمین آمدند از سپهر

گر از نور تجلی ترقی شود　　ترا نوبت دید روحی رسد

بخواب آنچه بینی همان گر شود　　تو دانی که رویا روحی بود

وضو و نماز و وظیفه درود | چو بینی برو یا کنی در شهود
سوار و پیاده رهِ بحر و بر | بنوعیکه بینی روی در سفر
برو یا چو بینی مکان و قبور | همه را به بینی بظاهر ضرور
بخواب انجم و ابر و باد و شجر | چو بینی به بینی تو از چشم سر
بود روح امر خدا بیگمان | که هرگز نباشد تغیر دران
شود آنچه رویای روحی بود | که روح از صفاتِ ثبوتی بود
بخواب چنین آنچه بینی کنی | که باشد همان حکم ربّ غنی
چو رویای روحی بود زین قبیل | کند ذبح فرزند خود را خلیل
ز روحی اگر بر ترقی شوی | تو بر درگه پاک ستری شوی
درینجا بود قوت عقل و هوش | درینجا کشاید در چشم و گوش
شود قوتِ دیدن نورشان | شود عقل فهمیدن آن بیان
چو بر درگه پاک ستری شوی | چو موسی کلامِ خدا بشنوی

به بینی تجلّی شان عظیم | که آنرا بسی دید موسی کلیم

ذکر حضرت گلزار شاه کنتوری و حرارت همت و عطای خرقه ایشان به فقیر

بشهر جونپور کردم قیام | بشهری مرا شهرها شد تمام
که شد رنگ افزا ولی اله | بشهر جونپور گلزار شاه
کلان مسجد جامع جونپور | شد انه بمقدم شاه گلزار نور
چو رفتم دران مسجد بی نظیر | که بود اندران شاه و محرم کشیر
مودب نشستم دران بزمگاه | نظر سوی من کرد فرمود شاه
همی جستم از رو دید درست | که پیر تو همراه است

کہ ہوا رونق زیادہ کرنیوالا دوست خدا کا یعنی شہر جونپور میں حضرت گلزار شاہ بڑی مسجد جمعہ کی جونپور کی ہوئی آنے سے حضرت گلزار شاہ کے روشن جب گیا میں اوس مسجد کی مجلس میں پہنچ کر طرف اور میں گلزار شاہ اور آدمی بیٹھا ادب سے بیٹھا میں اوس مجلس میں پس نظر ہم پر لطف کیا اور فرمایا شاہ نے دیکھا ہوں میں صحیح وہ ظاہر سے پیر کا تیرا ہم تم اپنے ساتھ ہے

ترجمہ: چاہتا ہوں میں تیری محبت سے اور سب طور پر کہ میں بھی تمہارے ساتھ رہوں میں جان سے۔ کہا اور کھڑا ہوا اور نزدیک آگے آیا۔ کھینچا اپنے پاک سر سے پگڑی اپنی۔ کرم کے ہاتھ سے میرے سر پر باندھا۔ مجھکو خرقہ اپنا دیا اور بیٹھا۔ مجھ سے کہا مہربانی و کرم سے کہ آج سے میں بھی تیرا ساتھی ہوا۔ مریدوں کی طرف توجہ کیا اور دروازہ سینہ آتشین کا کھولا۔ جو دم کہ سینہ گرم میں رکھتا تھا طرف مریدوں کے سینوں کے چھوڑا

همی خواهم از حسب تو هیچ آن — که من نیز با تو بمانم بجان
بگفت و باستاد و آمد به پیش — کشید از سر پاک دستار خویش
بدست کرم بر سر من ببست — مرا خرقهٔ خویش داد و نشست
بمن گفت از روی لطف و کرم — کز امروز من نیز با تو شدم
بسوی مریدان توجه نمود — در سینهٔ آتشین برگشود
دمی کاندران سینهٔ گرم داشت — سوی سینهٔ مریدان گذاشت
دم از کورهٔ سینه نابار — همی شد برون چون شرار از انار
چو در سینهٔ هر مرید رسید — جهید و دوید و فتاد و تپید
بگفتن همان نام گلزار داشت — مگر سینه کورهٔ نار داشت
ولی نار او از تجلی نور — که شد جلوه افروز بر کوه طور
بسوی کسی کو دمی دم دمید — چو موسی بسی جلوهٔ طور دید
شد از حرق و شرق اندران نار او — بسی دک دک صوت کوه طور

٦٤

[illegible]

ذکر مقبره حضرت گلزار شاه و فیضان آن

بملک اوده نزد جگدیس پور
بود قریه روشن پر ز نور

بس آن قریه پاک نامی بود
که مشهور از نام کشنی بود

دران مولد و مرقد پاک شد
ازان خاک آن سر فلاک شد

شود در دل تو تمنا بر آن
که گیری ز گرمی گلزار جان

بدرگاه والای کشنی روی
بران روضه پاک حاضر شوی

بایستاده تو فاتحه خوان نخست
نشینی بنوعیکه گفتم درست

رسد بر تو آن نور گرمی شاه
نماید ترا زود یا دیر گاه

دماغ و جگر دل شود پر ز نار
رگ و ریشه تو شود نار نار

شود مغز تو خشک در استخوان
شود صورت شعله خون روان

شود در دل گرم چون دیگ جوش
بدانگونه سینه بر آید خروش

شود از سراپا صدای کثیر
چو آواز باران و ابر مطیر

شود پس یکی آن صدای کثیر
چو بانگ جرس یا بود نی نفیر

شود گاه صوت همه نفخ صور
شود جسم و جان و جهان پر ز شور

شود شدت شور نفخ و صدا
شود جسم و جان و جهان در خلا

شود جسم و نفس تو گم در خلا
در آن قلب و روح تو گردد فنا

مگر نور عقل تو باقی بود
که این قوت نور سری بود

که سری بود از نشان جدا
بود شان از ذات او کی جدا

چو آن نور عقل تو گردد فنا
نماند مگر پاک ذات خدا

از اینجا شد از درک عاجز قلم
زبان از بیان و قلم از رقم

چه گوید کسی کو بود در عدم
ز جایی که دارد نه کیف و نه کم

ندارد کلام و نه لفظ و نشان
که از لفظ و معنی کند شرح آن

اگر کلمه چند گوید ولا
که خواند که داند چه گوید مرا

٦٧

ذکر مزار حضور پرنور و فیضان آن در باب رویت و همت صور مثالیه مراقب

کسی را که در قلب همت بود ... ولیکن نه ادراک رویت بود

ز همت بمنزل رساند ترا ... ولیکن نداند که رفتی کجا

طبیبی که آن می شناسد مزاج ... مرض را کند که مناسب علاج

کسی را که ادراک رویت بود ... مگر در دل او نه همت بود

چنان کو بمنزل رساند ترا ... مگر راه باطن نماید ترا

روی گر بتعلیم او نیک راه ... بمنزل رسی زود یا دیر گاه

چو خواهی که این دو حاصل شود ... ترا رویت و همت حاصل شود

روی در سواد جهانگیر یاد ... گشاید در دل بر آید مراد

رسی چون بدرگاہ پیر کریم — ہمان سید شاہ عبد العلیم

ز پاہا برون ہر دو پاپوش دار — بہر کار سو ادب ہوش دار

بایستادہ تو فاتحہ خوان درست — بہ نہجیکہ گفتم ترا از نخست

نشینی دران با ادب در حضور — ز گور شہ پاک نزدیک و دور

بہ بندی در پنج حس بدن — توجہ کنی بر دل خویشتن

شود از دلت تا دل شاہ راہ — رسد بر تو فیض دل پاک شاہ

ازان فیض جوش محبت شود — ببے آتش شوق سر بر کشد

شود در تو فرط سرور و نشاط — ازان حالت وجد گردد ترا

ترا جوش رقت بباید ز ہوش — رود ہوش از تو بر آید خروش

ازان در درون تو ہمت بود — دگر قوت درک و رویت بود

ز قلبی و روحی و سری مقام — ز اخفی خفی نفس چند تمام

ازین شش بود ہر یکی را صباغ — نخستین نماید چو نور چراغ

ازان گر ترقی نماید ظهور — شود هر یکی همچو قندیل نور

گشاید در سینهٔ تو چنان — کہ بینی همه عضوها را عیان

دل و گرده و شش سپرز و جگر — همه معده و زهره و مغز سر

هوا آتش و هم دگر آب و خاک — همه از کدورت شده صاف و پاک

شود دست و پا و سر از تن جدا — بود هر یکی آن بذکر خدا

شود نور ذکر همه در بدن — چو قندیل و مشعل بود شعله زن

همه جزو اعضای تو ذره وار — شود در بدن پیکر بیشمار

همه پیکر تو که ظاهر شود — ز هر یک جداگانه ذاکر بود

تن تو شود صاف چون آسمان — شود نور ذکر تو انجم دران

درونت شود انجم و ماه و مهر — زمان و مکان و جهان و سپهر

همه انچه گنجد درون تو آن — نگنجد کهی در زمین آسمان

ببینی همه حال خویش و دگر — بلا و مرض و مثالی صور

ز سودا و بلغم ز صفرا و خون / یکی گر ازین چار گردد فزون

از آن خلط گردد مرض و بیشتر / مثالش بود صورت جانور

ز بلغم سپید و ز سودا سیاه / ز خون سرخ بینی ز قلبی نگاه

ز صفرا بود زرد آن جانور / همه اینها یاد دار ای پسر

به بیمار گر درد عارض شود / دران ناخن و شاخ و دندان بود

اگر رنج باشد دران پر بود / بآن صورت درد منظر بود

بدان کثرت سرخ زنبور نیش / که آزار پیچاک در آید به پیش

اگر گاو و جاموش باشد کثیر / و بائی تپ و لرزه را یاد گیر

بشر هم بود صورت درد [illegible] / که با خویش دارد ز آلات جنگ

بود لشکر سرخ و زرد و سیاه / با آلات جنگی و بائی سپاه

مرض خلط و قالب تپ [illegible] / مثالش بود دزد و مال و منال

اگر دزد و مال از مثال [illegible] / مرض ایدن خلط بیرون کند

شنو از دهان خردمندان پدر
کس از زمرهٔ تو رود در سفر

اگر مرده پیش تو آید بدان
که آید کسی از سفر میهمان

مرض گر بود پر ز بیم هلاک
مثالش بود پُر خطر هولناک

ذکر وضع بیماری ... قطعه نظم

همی خفتم اندر بستان قدیم
در آن روز هم استاد مرده

قدش در زکام و دوغ شو
در آن بیت فربه اندام بود

بدل گفتم این هم فلان ...
بماند کجا و چها میخورد

مرا داد آواز کای نیک نام
خورم پانزده سیر گندم ام

چو بیدار گشتم من از خواب هم
پس از بستر خویش برخاستم

شنیدم که شب در آن شهر بلا
نه اسپ ار چه [illegible]

جهان در گره دید اسهال
که دشوار شد زندگانی و

من از شوہرش گفتم ای بیقرار
برو پانزدہ سیر گندم بیار

بیاور و آن گندم صدقہ داد
برو بلا بی دوا گشت شاد

ذکر دفع بیماری بذریعہ قربانی

یکی از عزیزان من نیکبخت
بسی مدتی بود بیمار سخت

بسی مدتی شد دوا و دعا
ولیکن نشد ہیچگونہ شفا

پی فدیہ ہم رسم دردمند
طلب کردہ شد پیش او گوسپند

چو بردند آن گوسپند اندرون
پی ذبح از خانہ من برون

سگ تیز دندان برنگ سیاہ
پس گوسپند آن دوان شد براہ

چو شد ذبح آن گوسپند ہمین
ز حلقش فرو رفت خون بر زمین

سگ آن تازہ خون دید شد سرنگون
زبان و دہان کرد نزدیک خون

ازان پس ندیدم کجا رفت آن
شد اندر زمین یا سوی آسمان

ازان وقت بیمار شد تندرست | صحیح و قوی گشت چالاک و چست

ذکر دفع بلا و بیماری بتعویذ روحانی

کنون می نویسم از دعا | که باشد همه دردها را دوا
تن و دل کنی طاهر و بعد از آن | درود و طریقت تو سه بار خوان
بخوان سورۀ فاتحه هفت بار | سه بار آن درود و طریقت گذار
نشینی و مالی تو دست یمین | بتخت و بفرش و بلوح و زمین
ز همت بدانی که بر میکشم | ز بیمار آزار و درد و الم
رسد در بدن پرتو مهر و ماه | گریزد الم همچو ابر سیاه
چو باری کنی و نه بینی اثر | کنی این عمل را دو بار دگر
سیوم بار باشی تو با شید اله | که رنجور شد با شفا همگنا
ز درد دل و سینه و پا و سر | کمر گرده و شش سپرز و جگر

ترجمہ

گلو کلہ و بینی و چشم و گوش	زبان کام و دندان شکم پشت و دوش
ز آزار مرد و ز آلام زن	ز درد برون و درون بدن
دریدہ بریدہ گزیدہ بسے	فتادہ زدہ سوختہ ہر کسے
ہمہ اینچنین بے عدد دردمند	ازین حرز کافی شفا یافتند

ذکر دفع زہر مار گزیدہ بذریعہ حرز کافی

ذکر دور ہونا زہر سانپ کے کاٹے ہوئے کا بذریعہ حرز کافی کے

مریدے بکارے بیامد رسید	دران بود مارے بدستش گزید
عزیزے دوان آمد و ہمچو اس	بخاطر پریشان ز یاس و ہراس
بجائیکہ بودم ز جائے مرید	بدانم کہ باشد بمیلے بعید
ہمی آمدم لیک بودم براہ	بمن گفت آن بر لب خشک آہ
کہ مرد جوانرا گزید است مار	اثر کرد زہر و شد آن بیقرار
شود گاہ بیہوش و گاہی بہوش	حوالی آن مردمان در خروش

در انجا شنیدم چو این ماجرا | ازانجا بدین در کردم دعا
زغایب بغایب چنین کرد کار | که غایب زغایب شده زهر مار
پس از ساعتی آمدم بر مکان | بدیدم که شد آنجوان شادمان
بگفتند کاین شد چنان بیهواس | که گردید هر یک بپاس و هراس
همانا که بسیار تدبیر شد | ولیکن یکی را نه تاثیر شد
کنون ساعتی شد که آمد بهوش | دل هر یکی از خرمی شد بجوش
بگفت آن گزیده که ای دستگیر | بیا ده دعا و تو باشم دلیر
چو رفتم ببالای بام قدیم | بدیدم در انجای ماری عظیم
گرفتم که آنرا برون افگنم | رسد بر زمین باز آنرا زنم
چو بر پشت آن مار دستم رسید | سر خود برآورد و دستم گزید
بود دمبدم در دل من خیال | گزین حرز گردد مرا گر زوال
شود دور آزار در دو الم | بمیرم ازین حرز کامل رهیم

ترجمہ

ذکر زندہ ہونا ایک مردہ کا بذریعہ حرز کافی کے

شہر جونپور میں مشہور ہے نام سے اٹالہ کے ایک مسجد بنائی ہوئی فیروز شاہ کی اونچی ہے تین منزل بلندی میں

ایک تھا مرد رہنے والا ہند کی ذات سے

اوسکے اوپر سے زمین پر گرا

ایک بہت بھاری شہتیر بڑی لکڑی کا گرا اوپر اوسکے

جس وقت کہ وہ گرا دم اوسکا ہوا باہر

[illegible]

ذکر زنده شدن مرده بذریعه حرز کافی

بشهر جونپور نامی یکی — ز نام اٹاله بود مسجدی

ز تعمیر شاهان فیروز شد — برافراخته تا سه منزل بلند

یکی بود مرد و رهنده نژاد — ز بالای آن بر زمین اوفتاد

گرانبار شهتیر چوبی کلان — بیفتاد ناگه ز بالا بران

دمی کان بیفتاد هم شد برون — ز بیرون گردم تا درون

ز تن طائر روح پرواز کرد — همه و سراپا بدن گشت سرد

پدر مادرش دیگر اهل و عیال — دویدند گریان پریشان حال

سوی لاشه با حیف بگریستند — باه و فغان زار بگریستند

سراسیمه معمار آمد دوان — بگفتا این حکایت ز آه و فغان

که و هوتال جا از این مسجد بود — ز بالای مسجد بیفتاد مرد

[illegible]

عمر ازین خبر شد بسی مضطرب | سوی مسجد پاک رفتم شتاب

بدین عذر جستند او را علاج | ز چیز دگر نامدش احتیاج

ز تاثیرش اول بحیرت شدم | دلش گرم شد پیش حیرت شدم

دگر بار جنبید و لبها کشاد | سیوم بار استاد و آواز داد

که از مذهب خود پشیمان شدم | ازان در گذشتم مسلمان شدم

شدم مرده و زنده نگریستم | کزان دین بمردم ازین زیستم

بدین مسلمان گرفتم پناه | کنون نیک گردم بگردد گناه

ذکر حقیقت قلب و علم قلبی و صورت مثالی و تبدیل صورت با نیک بدیہیہ

بود قلب تصویر نور لطیف | چو در آئینه عکس جسم کثیف

ترجمہ

نام سے و صورت سے و رنگ [illegible]

[illegible] عنایت ہوا حضرت آدم [illegible]

علیہ السلام کو ہے کہ سب تمام مثالی صورت ہے

ظاہر ہوا سامنے حضرت [illegible] آدم آدمی [illegible]

فرشتوں سے وہ کہ ہوا تعجب [illegible] ناموں کو ہر ایک [illegible]

میں ہر ایک فرشتہ آسمان پر

ناموں سے اور چیزوں سے

اور عملوں سے وحال سے

ہوتی ہے صورت بیشمار عالم

مثال میں ہے

کہ درگاہ میں حضرت غوث الاعظم

انسان و جن سکے آتی ہے مثالی

صورت سے ہے

ز اسم و ز صورت ز رنگ و نگار — بود در مثالی صور آشکار

نخستین همه علم قلبی تمام — عطا شد بآدم علیه السلام

که اسما همه بر مثالی صور — نمود از شه پیش خیر البشر

بگفت آنهمه را بهر یک ملک — که شد در عجب هر ملک بر فلک

ز اسما و اشیا و اعمال و حال — بود صورت بی عدد در مثال

که در حضرت غوث جن و بشر — همی آمدند از مثالی صور

بیان مینمودند حالات خویش — ز رنج و ز راحت که آید به پیش

چو در صور واقعه شد مرا — به شیخ المشائخ مثالی فنا

از آن شد مثالی صور پیش من — به بیداری و خواب و سر و علن

بدفتر نگنجد یکی از هزار — که دیدم مثالی صور بیشمار

اگر طالب تیز هوش و کس است — درین مختصر آنچه گفتم بس است

براند درین کار لطف خدا — که تصویر سازد نماید مرا

[illegible]

بداند که این صورت خاص کیست | مراد مصور ز تصویر چیست

بداند که تصویر سازد چرا | بر و یا چرا می نماید مرا

چو بیند بر و یا شان اگر | بداند بد و نیک حال دگر

پس از حال غیبی شود راز دار | نگوید بکس راز را زینهار

اگر نیک بیند قدر دان شود | اگر بد بود پس حذر زان کند

ببیند همه صورت حال خویش | شناسد از انجمله اعمال خویش

ببیند اگر صورت خویش بد | ز کردار بد زود توبه کند

کند توبه و باز آید براه | که تا شست و پاک چون بیگناه

مبدل شود صورتش در مثال | شود نیک صورت بخواب و خیال

مبادا کسی کو بمیرد بران | بروز قیامت بخیزد بران

بپیش خدا و حبیب خدا | چه رو بر نماید بروز جزا

چنان از پی توبه عادت کند | که توبه کند پس عبادت کند

پس غفلت و پیش ذکر خدا | پس سهو از پیش خواب و دعا
بضیق و بضعف و بفقر و بلا | بآلام و اندیشه و درد و با
شناسد مثالی صور گر شتاب | مرا و را بود علم تعبیر خواب
نخستین به یوسف علیه السلام | شد از علم تاویل رویا تمام
ازان در حضور حبیب خدای | ازینجا عطا شد به پیران پیر
شود گر تقاطر ز بالای بام | ببینی کسی را که باشد زکام
بود رعد و ابر و مطر در شمار | فغان و غم و گریه باشد لبا
اثار و شرار و ثقوب و شهاب | بود قی و اسهال حیضه بخواب
بود کثرت آتش و دود و ار | تو دانی که آید وبائی بجا
بود مردم و تعزیه یا تنج | بود میت و ماتم و غم صریح
رسد چون صدا دم تو بها | بیاید بلا و فتنه فنا بها
بلا و هوا زر و سیم اگر | ز دزد و تند باد و بیند شجر

چو بینی گلوله رسد بیدرنگ | که باشد نه توپ و نباشد تفنگ
بود صورت حکم حاکم بدان | نوشته بود یا بود بر زبان
ز سنگ و کلوخ و ز شمشیر و تیر | همه صورت اعتراضات گیر
اگر بر سرش تاج زرین نهند | ز جاه و امارت شود بهرمند
همه دنیوی جاه را زن بدان | ازان صورت جاه گردد عیان
شود زن چنان در لباس و جمال | بود جاه را حسن و عز و جمال
ترا گر کسی برگ تنبول داد | شوی سرخرو در حصول مراد
گر آید سوار از هوا زردرنگ | ببارد هوا ابر و باران و سنگ
بود خانهٔ خویش و مار عظیم | بدن خانه و مار نفس لئیم
شو از شهوت نفس پرهیزگار | که در گوشهٔ خانه نشست مار

ذکر صورت مثالی آدمی از رویت قلبی

زر و یا بگویم مثالی دگر | که گردد ترا علم حال بشر
چو گردون اسپی بود کاندر آن | یکی اسپ دو افسر و اسپ ران
بر و یا بود آن مثال بشر | شناسی از انجمله حال بشر
چو گردون را جانور میکشد | چنان نفس بار بشر میکشد
چو گردون تن و نفس چون جانور | چو گردون بی اسپ بیجان بشر
ولیکن اگر جانور بد بود | کند کجروی و دگر جا برد
کند اسپ ران جانور را درست | رود جانور بر ره راست چست
بود اسپ ران بدن قلب دان | که بر نفس انسان شود حکمران
بر نفس را بر ره مستقیم | بود آن ره پاک دین قویم
کزان نفس چون قلب عادت کند | مثال ملایک عبادت کند
ولی اسپ ران انچه خدمت کند | سراپا بامید اجرت کند
چنان قلب در دین محنت کند | بہیم و بامید جنت کند

پرو اسپ جائیکه گوید اجیر | که باشد بگو درعماری امیر

بود آن امیرے که باشد بشر | که خواهد رود در وطن از سفر

چنان روح بر دل بود در بدن | که باشد سراپا بشوق وطن

که دارد وطن فوق عرش عظیم | بقرب و حضور ودود کریم

بگرید بیاد وطن زار زار | که گردون گردان شود بیقرار

کند یاد نور حضور جمال | نشاط و سرور شر از وصال

در آید بجوش و بر آید زهوش | کزان ابر گرید باه و خروش

بنالد چو بلبل زسوز جگر | که نالد کف حیف برگ شجر

بجنبد تن پاک عرش برین | بلرزد جبال و مکان و زمین

دگر آن امیریکه باشد در آن | بود افسرے بر سر اسپ ران

چو باشد بشوق وطن بیحواس | ازو کے شود کار امید و یاس

دگر افسرے کو بود اندران | بود فوق آن سرش حکمران

هر مشکلی کو در آید پیش	کند جمله آسان بتدبیر خویش
همان عقل بر روح حاکم بود	که جان عاشق و عقل عالم بود
بتدبیر خود راه آسان کند	باسانی راه سامان کند

ذکر دیگر مثال آدمی بتجویز عقلی و تسخیر نفس بذریعهٔ ذکر و طریقهٔ ذکر و لطائف و مقامات طریقهٔ علیه

بود عقل با روح شاه و وزیر	دل و نفس باشد امیر و دبیر
همان نفس باشد دبیر بدن	بود زیر فرمان او فوج تن
دبیر ار که چون باغی شود	همه لشکر شاه عاصی شود
چو باغی شود یا گریزد دبیر	گریزند شاه و وزیر و امیر
کنون آنچه گویم ترا یاد گیر	که گردد از ان نفس فرمان پذیر

ذکر دوسری مثال آدمی کی بتجویز عقلی اور رام کرنا نفس کا بذریعہ ذکر کے اور طریقہ ذکر کا اور لطائف و مقامات طریقہ علیہ

۸۸

رود چون دمے از درون برملا — ازان دم بگو لفظ الله را
ز بیرون دمے چون درآید درون — ازان دم بگو لفظ هو یا کنون
درون در دل دم هو بزن — رسد زان اثر در دل و دیدن
تو دل زیر پستان ایسر بدان — که مرشد مرادا اینجا نشان
چو این ذکر نفسی کنی شد تمے — ازان در دل تو شود جنبشے
بجنبد دلت دم بجنبد چنان — شود جنبش آن چو ذکر زبان
پس انگه کنی جای روحی چنین — بود زیر پستان ایمن ببین
ازان پس بر ناف و جنب یسار — ببین جای نفسی کنی کار زار
ببین وسط سینه بمحراب صدر — بود جای سری عیان همچو بدر
ازان بعد در ناصیه سجده گاه — در اینجا مقام خفی کن نگاه
ازان بعد آی تو در وسط سر — بود جای اخفی ز دل کن نظر
سپس بر گماری بقالب نظر — بود آن تمامی بدن تا بسر

رگ و ریشۂ تن شود چون زبان | ازان جنبش ذکر گردد عیان

شود جمله جنبش صدا گیر | شود آن همه یک صدا گیر

ازان پس خیال بدن یکبار | نظر سوی بالاے تن برگمار

ببینی مقامے که گوهر آشتیار | تصور کنی جانب عالم خلا

ترا ذکر توحید گویم کنون | سوی جیب ببینی شوی سرنگون

کشی از سوی صرهٔ خویش لا | رسانی سوی فوق بے انتها

ازانجا بیاری بیمین کن نگاه | وزینجا ز دل گوی لفظ الله

همه آلهه را کنی تخت لا | جهان در عدم بین بلا در خلا

ازانجا بیا سوی جنب یسار | دران بر سر دل سر خویش دار

درانجا بزن از سر خویش الا | کشی سر به بالا بگو کل ز دل

ز سر بر زنی بر دل خویش کلاه | نماند سوی خلا در نگاه

چو دیدی بیداری در منام | که شد در خلا جمله عالم تمام

٨٦

رگ و ریشہ بدن کا ہو سکے ... زبان سکے ... جنبش ذکر کی ہو گی ظاہر ... بعد اوسکے ... آواز ... خیال کر ... مقام ... عالم کے خالی

کنونت شب و روز پر یاد دوست | نگاه دل خویش با دیگر است
ببینی که شد جمله عالم زجاج | بهر جزو آنست نور سراج
چو شیشه جهان جمله ارض و سما | درونش پر و هست نور خدا
که نور خدائیست نور بسیط | بهر ذرهٔ خلق باشد محیط
بذات تو آید صفات ملک | ببینی به سیر قدم تا فلک
ببینی دران هست معمور هم | درونش پر و هست سیر قدم
ازانجا رسی در مقام حضور | که آن از خلا و ملا هست دور

ذکر نقصانی ریاضت بی پیر یافته خلافت

بنه پا تو بی عارف راهبر | که باشد درین راه خوف و خطر
کسی کو ز بیعت مسلسل بود | بتاج خلافت مکلل بود
بظاهر بود از شریعت بکار | بباطن دل خویش دارد بیار

ذکر نقصان ریاضت کی بغیر پیر کے پانا ہوئے خلافت

ترجمہ

تلاش کر اگر پاوے ایسا پاک پیر ہاتھ سے یقین کے دامن اوسکا پکڑ کہ آویگا جو کچھ آویگا اوس سے ... دل پیر کا اپنا مشرب بنا ایسا محبت میں دل اپنا کر کہ پیر کے دل میں تیرا اعتبار ہووے ... محبت پیر کی کہ ہووے ... مددگار اوسکا اللہ خبردار ہے کرتا ہے بصورت پیر کے فرشتہ پیدا بھیجتا ہے اوسکو پاس تیرے آسمان سے چاہے تو زمین یا آسمان پر جا ... فرشتہ ہمراہ تیرے اوس میں ... جب عقیدہ میں تیرے ہوگا نقصان ...

بجو گر بیابی چنین پاک پیر	بدست یقین دامن او بگیر
دل پیر را مشرب خویش کن	که آید بتو آنچه آید از آن
چنان در محبت دل خویش را	که بی او دل تو نگیرد قرار
بود بهر حب خدا حب پیر	شود دستگیرش خدای خبیر
کند صورت پیر پیدا ملک	فرستد همان پیش تو از فلک
روی بر زمین یا که بر آسمان	شود آن ملک همرهٔ تو در آن
چو در اعتقادت گردد فتور	شود آن ملک از تو دور و نفور
بکن زود توبه بترس از گزند	کمر بر میان ارادت ببند
چنان کن که راضی شود از تو پیر	شود از تو خشنود رب قدیر
ز مهر خدا باز گردد ملک	به پیش تو نازل شود از فلک
تو باشی بهر دو جهان در امان	نگردد ترا در دو عالم زیان
ولی گر نیابی چنین پاک پیر	بجایش علی را بدل یاد گیر

... فرشتہ ... دور ... توبہ کر ... ایسا کر کہ راضی ہووے ... پیر ... اللہ ... [illegible]

... ہمراہ ... دونوں جہان میں ... علی کو ... یاد کر ... [illegible]

که او هست مفتاح گنج عظیم ... در شهر علم رسول کریم

سلاسل باو منتهی میشود ... بهر یک ازان فیض او می رسد

بامت خبر گیر باشد نبی ... بود دستگیر سلاسل علی

مرا بود چون عنفوان شباب ... دلم بود بس قدردان کتاب

نه در دل مرا آرزوی فقیر ... نه کردم گهی جستجو بهر پیر

همه راز دل نیک پنداشتم ... مگر حب ذات علی داشتم

بزرگی مرا بود پیر کهن ... ز لطف علی نگهبان بر من

بوقتی شبانگاه در خواب دید ... که گردید شور قیامت پدید

مرا جست و بسیار شد بیقرار ... بسی کرد از بهر من اضطرار

که شد جلوه گر شاه دلدل سوار ... امیر عرب صاحب ذوالفقار

بفرمود کای مردم دلفگار ... تو از بهر او غم مخور زینهار

که در دفتر خاص من هشته ام ... نوشته ام نامش بحکم قدیر

نشانے ز فوج ہجوم وبا	سراپا ولی بود رشد ہدا
چو گردید گویی ہوا زہر بار	ازان شہر آمد پئے انتشار
چو خفتم شبانگاہ دیدم بخواب	کہ شد جلوہ گر بردرم بوتراب
تن پاک با خاک آلودہ بود	ازان صورت خاص بہ سبب فزود
امیر عرب چون علم درفشان	نشانے ز فوج وبائی نماند
مقام ظہور عجائب علی	بود غالب کل غالب علی
بہر کار یا داد مددگار من	ہزبر خدا و قلعہ خیبر شکن
علی امام و امیر انام	علیہ الصلوٰۃ و علیہ السلام

ذکر زیارت حضرت ابراہیم خلیل اللہ علیہ الصلوٰۃ والسلام در خواب و در بر گرفتن حضرت ایشان

بود روح نور مجرد مگر	نہ جسم نیا شد مثالی صور

بدن پاک آپ کا خاک آلودہ تھا کہ اس صورت خاص سے ظہور زیادہ ہوا ہے حضرت امیر عرب سے جب نشان قائم کیا تو کچھ نشان وبائی فوج کا نہ رہا عجائب کرامات کا ظہور حضرت علی سے ہے آپ سب غالبوں سے غالب تھا

ازان رویت روح عینی بود
چو بیند همان حکم عینی بود

پس از خلقت کردگار جلیل
بود والی ملک وحی خلیل

بتصدیق رویا خلیل کریم
ز بهر خدا کرد ذبح عظیم

چو تعمیر کردم مساجد بسے
ازانها اٹاله کلان مسجدے

شبے خفتم و صاف دیدم بخواب
که هستم دران مسجد مستطاب

ز خود جلوه گر شد دران جایگاه
نبی و رسول و خلیل اله

گرفت از کرم در بر خود مرا
گزان از سر فخر نازم بسا

شدم در دل خویش امیدوار
که گردد گل از خار گلزار نار

پس از حاضر و غائب و جسم و روح
بر رویا روحی مرا شد فتوح

چه گویم بتو رویت روح را
که دانی بود روح امر خدا

به بیداری و خواب درد و شفا
ز فعل و عمل از دوا و غذا

نماید مرا انچه آن میکنم
بخوردن دهد هر چه آن میخورم

ذکر زیارت حضرت عیسیٰ روح اللہ علیٰ نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام کا ترجمہ

ذکر زیارت حضرت عیسیٰ روح اللہ علیٰ نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام

بخواب دگر شد مرا آشکار — که شد جلوه گر روح پروردگار

همان حضرت پاک عیسیٰ مسیح — مجسم بروح منوّر صبیح

بسیرت فرشته بصورت بشر — تن پاک او همچو چرم قمر

چو مهر منیر از چهارم فلک — درخشید برمن چو روح و ملک

چو آمد ز افلاک بر روی خاک — مرا کرد تعلیم تسبیح پاک

بفرمود اسمی که دادم ترا — همانا بود اسم اعظم ترا

چو گردد بیاض صباح آشکار — بخوانی تو آن را دو صد بیست بار

بگفتم که ای پاک روح خدا — تو این اسم را یافتی از کجا

بفرمود کای امت مصطفیٰ — رسید این ز پیغمبر تو مرا

شنیدم چو نام رسول کریم — شد اندر دل من سرور عظیم

دوسرے خواب میں مجھ پر ہوا ظاہر ہے
کہ ہوا روشن کرنیوالا روح اللہ ہے
وہی پاک حضرت عیسیٰ مسیح ہے
مجسم جسم بنا ہوا روح روشن سپید ہے
باطن میں فرشتہ اور ظاہر میں بشر
بدن پاک اونکا چاند کے جرم کی مثل
مثل سورج روشن کرنے والے
چوتھے آسمان سے
چمکا ہمارا اور پر مثل روح اور فرشتے کے
جبکہ آیا وہ حضرت آسمانوں سے زمین پر

تو مجھکو کیا تعلیم تسبیح پاک کی
فرمایا یہی جو اسم دیا تجھکو
وہی ہے اسم اعظم تیرے لئے
جبکہ ہو سپیدی صبح کی ظاہر
تو پڑھا کر اسکو دو سو بیس بار
کہا میں نے کہ اے روح خدا کے
یہ اسم تو نے کہاں سے پایا
فرمایا کہ اے امت مصطفیٰ کی
یہ مجھکو تیرے پیغمبر سے پہنچا
سنا میں نے جب نام رسول کریم کا
ہوئی میرے دل میں خوشی بڑی

چهل سال گردید لیل و نهار
که میخوانم این دو صد بیست بار

دگر چون بقرب خدا میرسم
در آندم بپای خدا سر نهم

همی خوانم این نام را چند بار
که هست اندران حمد پروردگار

چو کردم حسابش درین روزگار
شش و شصت لک شد ز روی شمار

دم ذکر آن شعلهٔ سرکشان
رسد در حضور من از آسمان

بود اسم جسم و بود شعله روح
نزولش بود بهر ذاکر فتوح

ز تاثیر این مردهٔ زنده شد
دل تیره بسیار تابنده شد

بهر یک دوا و دعا شد اثر
بود مبتلا در حضر یا سفر

عداوت شکایت حسد کینه شر
دگر سحر و سیفی و سو نظر

کند هر که بر ذاکر اسم پاک
خود از کردهٔ خویش گردد هلاک

مگر ذاکر اسم اهمچنان
بباید که پرهیز دارد از آن

کند اجتناب از نجاست مدام
ز بهر طهارت کند اهتمام

چالیس برس گذرے ہیں رات اور دن *
کہ پڑھتا ہوں دو سو بیس بار یہ *
پھر جس وقت حضور میں خدا کے پہونچتا ہوں *
اوس وقت خدا کے پاؤں پر سر رکھتا ہوں *
پڑھتا ہوں اس نام کو کئی بار *
کہ ہے بیچ اوس کے تعریف خدا کی *
حساب اوس کا جو کیا میں نے بیچ اس زمانہ کے *
تو چھیاسٹھ لاکھ ہوا شمار سے *
وقت ذکر اوس شعلہ سرکشوں کے *
پہونچتا ہے حضور میں میرے آسمان سے *
اسم جسم ہے اور شعلہ روح *

۹۲

آنا اوس شعلہ کا ہے واسطے ذاکر کے کشائش *
اسکی تاثیر سے ایک مردہ زندہ ہوا *
اور دل سیاہ بہت روشن ہوا *
ہر ایک دوا اور دعا میں تاثیر ہوئی *
جو بیمار غائب یا حاضر *
دشمنی اور گلا اور حسد اور کینہ اور بدی *
اور جادو اور سیفی اور بد نظری *
کرے جو کوئی ذاکر پر اس اسم *
پاک کے وہ اپنے کئے سے *
ہلاک ہووے *
مگر ذاکر اس نام پاک کے بھی *
اوسی طرح چاہئے کہ پرہیز رکھے اوس *
چیز سے *
ہمیشہ نجاست سے پرہیز *
واسطے طہارت کے کرتا رہے کوشش *

ترجمہ
کرے پرہیز غذا سے سخت بو کے ۔ تا کہ ہو ذکر کے وقت پاک و صاف ۔ بدبو سے کرے پرہیز سخت ۔ کرے واسطے خوشبو کی کوشش زیادہ ۔

ذکر زیارت اعلیٰ حضرت رسول محبوب صلی اللہ علیہ وسلم کی ایک واقعہ مین حالت بیداری مین

کند اجتناب از غذای کثیف	کہ باشد دم ذکر پاک و لطیف
زبد بو کند اجتناب شدید	کند بہر خوشبوئی جہد مزید

ذکر زیارت اعلیٰ حضرت رسول محبوب صلی اللہ علیہ وسلم در واقعہ بحالت بیداری

سر ماہ میلاد شاہ شفیع	بتاریخ یکم نخستین ربیع
لباس کبود شب نیل فام	کشیدند از جسم عالم تمام
شد از صبح پر نور فرش زمین	درخشید چون بام عرش برین
جہان سیمتن ماہرو شد بشر	ز فرحت ہمہ یکدگر جلوہ گر
نسیم صبا داد خوشبوے باغ	کہ گردید عالم معطر دماغ
جہان گشت روشن دلم گشت شاد	کہ رضوان در جنت برکشاد
دران صبحدم من بر آفتادم	فرو رفت حس برون در عدم
ہمہ لشکر پنج حس درون	شد از خیمۂ باطن سر برون

شروع ماہ پیدائش حضرت شفاعت کرنے والے کے ۔ تاریخ پہلی ربیع الاول کی ۔ لباس سیاہ شب سیاہ رنگ کا ۔ کھینچا عالم کے جسم سے تمام ۔ ہوا صبح سے بھرا نور کا زمین کا فرش ۔

الحاق ۹۲

چمکا مثل چھت عرش بریں کے ۔ جہان ہوا چاندی کا بدن و چاند کی صورت ہوا آدمی ۔ خوشی سے ہر ایک کی صورت روشن ہوئی ۔ نسیم صبا نے دی خوشبو باغ کی ۔ کہ ہوا عالم کا دماغ معطر ۔ جہان روشن ہوا اور دل میرا خوش ہوا ۔ کہ رضوان نے دروازہ بہشت کا کھولا ۔ اس وقت صبح کو میں گر پڑا ۔ اندر چلی گئی ظاہر حس ۔ لشکر پانچ حس باطنی کا ۔ نکلا خیمہ باطن سے باہر ۔

که شد جلوه گر بر زمین از فلک | شهنشاه انسان و جن و ملک
چو نور خدا جلوه گر شد بفرش | زمین آسمان فرش گردید و عرش
شد از مقدم سید المرسلین | زمین و مکانم بهشت برین
چو دیگ پلاو مزعفر تمام | که شد نذر در پیش خیر الانام
گرفت از ان حق ز روی قلیل | روان شد سوی عرش رب جلیل
پلاو مزعفر بدیگ کلان | همان روز پختم که دیدم چنان
بران فاتحه خاص خواندم تمام | بنام محمد علیه السلام
صلوٰة و تحیت بحد عدد | براو باد و بر آل او تا ابد

تمام شد

جن و ملک کے * جب جلوہ گر ہوا نور خدا اوپر زمین کے تو زمین اور آسمان فرش ہو گئے اور عرش * زمین مکان میرا بہشت برین ہوا قدم سے سردار رسولوں کے * جب کہ دیگ پلاو زعفرانی نذر کی سامنے حضرت خیر الانام کے * لیا اوس کو حق تعالیٰ نے تھوڑا گرچہ تھا چلا طرف عرش خدا کے * پلاو زعفرانی بڑی دیگ میں اوسی دن پکایا جس دن دیکھا تھا ویسا * اوس پر خاص فاتحہ پڑھا میں نے اوپر نام حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کے * درود و تحیات شمار کی حد تک اوس پر ہووے اور اوس کے آل پر ہمیشہ تک *

۹۳

تمام شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اس مثنوی شریف کے شروع مین جو اول مناجات ہی جس مین ننانوے ۹۹ نام اللہ تعالے کی ہین جو کوئی اس مناجات کو یاد کرلیگا قطعی جنتی ہوگا۔ اور اس مناجات مین اسم اعظم بھی ہے جسکے ذریعے سے دعا قبول ہوتی ہے۔ اور اس مثنوی شریف کی مناجات دوم جس مین ننانوے ۹۹ نام اعلے حضرت رسول محبوب صلے اللہ علیہ سلم کے ہین اس مناجات کو جو کوئی یاد کرلیگا اور پڑھیگا تو وہ آتش دوزخ اور ہر قسم کے خوف اور عذاب سے محفوظ رہیگا۔ اور جس مکان مین یہہ مناجات رہیگی ہر قسم کی برکت نازل ہوگی

٩٤

اور بلیات سے وہ دکان محفوظ رہیگا۔ چنانچہ تفسیر مجددی
مین لکھا ہے کہ عرش مین تیس لاکھ پائے ہین اور ایک
پایہ سے دوسرے پایہ تک تیس لاکھ برس کی راہ ہے۔ باوجود
اسکے عرش عظیم جب طیار ہوا تو ہیبت وجلال خدا سے کانپتا
تھا تب لکھا گیا لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه تو زیادہ ہوا لرزہ اوسکا
تب لکھا گیا مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اس نام کی برکت سے
عرش عظیم کو تسکین ہوئی اور ساکن ہوگیا۔ اور جب دوزخ
طیار ہوئی تو اونیس ۱۹ فرشتے دوزخ کے دربان مقرر ہوے
ہر ایک فرشتہ کی پیشانی پر آپکا نام مبارک لکھا گیا۔ اوس نام
کی برکت سے وہ فرشتے دوزخ مین آتے جاتے ہین انپر
کچھ اثر آگ کا نہین ہوتا۔ اور تیسری مناجات بواسطہ اسما
انبیا علیہم السلام جنکے اسما مبارک قرآن مجید مین مذکور ہین اس
تیسری مناجات مین ہر نبی کے نام سے جس قسم کے عذاب اور
بلا سے پناہ طلب کیگئی ہے۔ امید ہے کہ جب جسکا موقع آوے

اس شعر کو اوسی کے حرفون کی شمار سے پڑھے تو اوس
بلا سے نجات پاویگا۔ چنانچہ اول شعر واسطے عفو گناہ اور
صفائی کے لئے ہے۔ اور دوسرا شعر واسطے بلندی مرتبہ اور
جنت کے لئے ہے۔ اور تیسرا شعر کشتی سے صحیح وسلامت
پار اوترنے کے لئے ہے۔ اور چوتھا شعر ہوا کے طوفان سے
بچنے کے واسطے اور پانچوان شعر گرج اور تڑپ اور فرشتہ
کی آواز سخت سے پناہ کے لئے۔ اور چھٹان شعر آتش اور
ہر قسم کے عذاب سے پناہ کیلئے۔ اور ساتوان شعر ہر قسم کے رنج
اور بلا سے نجات کیواسطے ہے۔ اور آٹھوان شعر انقلاب
زمین کے عذاب سے پناہ کیلئے ہے۔ اور نوان شعر واسطے
کثرت اولاد اور دوام اجرا سلسلہ ظاہریت کے۔ اور
دسوان شعر واسطے حصول دیدار محبوب کے ہے۔ اور گیارہوان
شعر واسطے خلاصی غم اور حصول عزت و حکومت کے ہے۔ اور
بارھوان شعر واسطے حصول فصاحت اور خوش بیانی اور خوش آوازی

96

کے ہے۔ اور تیرہوان شعر واسطے نجات سخت رنج وغم
کے ہے اور چودھوان شعر واسطے حاصل ہونے قوت صبر
کے رنج اور بلا کی حالت مین اور پندرہوان شعر واسطے حاصل
ہونے روشنی قلبی کے ہے۔ اور سولہوان شعر واسطے حاصل
ہونے قوت بازو کے ہے دشمن کے مقابلہ مین۔ اور
سترہوان شعر واسطے باطل ہونے سحر اور قوت سحر اور خرابی
جادوگر کے ہے اور اٹھارہوان شعر واسطے حاصل ہونے
خوش آوازی اور الحان پسندیدہ کے ہے۔ اور انیسوان
شعر واسطے دور کرنے ہر قسم کے آسیب شیاطین جن اور
پری اور جملہ بلیات کیلئے ہے۔ اور بیسوان شعر واسطے
آبادی وطن کے ہے۔ اور تیئیسوان شعر واسطے آبادی مسجد
کے ہے۔ اور چوبیسوان شعر واسطے آبادی مکان کے ہے
جماعت محفل میلاد شریف سے۔ اور پچیسوان شعر
واسطے حاصل ہونے فرزند نیک اور لائق کے ہے۔ اور

چھبیسوان شعر واسطے بیقراری کے ہے اللہ کے شوق اور محبت مین۔ اور ستائیسوان شعر واسطے حصول لطافت بدنی کے ہے جسکے ذریعے سے مثل روح کے ہر جگہ آسمان اور زمین پر آدمی جا سکتا ہے۔ اور اٹھائیسوان شعر اسواسطے ہے کہ جسم اور روح دونون نورانی ہوکر ہر جگہ نورانیون کے ساتھ سیر آسمانی کرے۔ اور ہر ایک نبی علیہ السلام کے حالات مختصر اونکے نام کے ساتھ لکھدیے گئے تاکہ لوگ اوس سے واقف ہوکر اونکے نام کے ذریعے سے اون بلا اور عذاب سے محفوظ رہین جو اونکے وقت مین آیا تھا۔ 98

حضرت آدم علیہ السلام کو اللہ جل شانہ نے پیدا کیا اور اپنے صفات جلالی اور جمالی عطا فرمایا اور اپنا خلیفہ بنایا۔ اور حکم ہوا تھا کہ اس درخت کے نزدیک نہ جائیو۔ لوگ کہتے ہین کہ تھا وہ درخت گیہون کا مگر شیطان کے بہکانے سے کھالیا تب جنت سے نیچے زمین پر اوتارے گئے۔ مدت تک

روتے رہے آخر کو اعلےٰ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نام

کے ذریعے سے گناہ اون کے معاف ہوئے اور وے

صفی ہوئے۔

اور حضرت ادریس علیہ السلام کو اللہ نے چوتھے آسمان

پہ بلایا اور اوسی آسمان پہ روح اونکی قبض ہوئی بعد اوسکے

ایک فرشتہ کی دعا سے پھر زندہ ہوئے اور کہا کہ خدا نے

وعدہ کیا تھا کہ ہم پیدا کرینگے پھر مارینگے پھر جلاوینگے پھر

بہشت میں لیجاوینگے سو یہہ سب باتیں ہمپر گذر چکیں

اب ہمکو جنت میں جانا چاہئے۔ آپ کا کہنا خدا کی درگاہ

میں قبول ہوا آپ جنت میں چلے گئے۔

حضرت نوح علیہ السلام اپنی قوم کو خدا کی طرف بلاتے

تھے اور وہ قوم حضرت نوح عم کو طرح طرح کی ایذا دیتی

تھیں سو ایک دن اسقدر مارا کہ بیہوش ہو گئے جب

ہوش میں آئے تو یہہ دعا کی کہ اے خدا کافرون کو زمین

99

پر آباد مت چھوڑ تب حکم ہوا حضرت نوح علیہ السلام کو کہ تم کشتی
بناؤ حضرت جبرئیل کی تعلیم سے چنانچہ کشتی طیار ہوئی
جسکا طول ہزار گز اور عرض اسکا چار سو آٹھ گز تھا سب
آپ کی قوم مسلمان اور اکثر چیزین آپ نے کشتی مین رکھ لیا
اور آیا طوفان اور تمام دنیا مین پانی اسقدر بڑھا کہ پہاڑ
کی چوٹی تک پہونچگیا سب کافر غرق ہو گئے اور کشتی
آپ کی مع سوارون کے صحیح و سالم جودی پہاڑ پر اوتری -
سب لوگ پہاڑ پر اوتر آئے پھر دنیا اونھین سے آباد ہوئی 100
حضرت ہود علیہ السلام کی قوم مین سب بڑے بڑے
زور والے تھے کہ جسکا قد چار سو گز لمبا اور جو سب سے کمتر تھے اونکا
قد ستر گز لمبا تھا - اپنے زور کے غرور سے حضرت ہود علیہ السلام کا
کہنا نہ مانا تب حضرت ہود علیہ السلام کی دعا سے ایک آندھی
ایسی آئی کہ جس سے اونکے مکانات سنگی پھٹ پھٹ گئے اور وہ
سب کافر پہاڑ سے اوندھے ہوکے گرے اور ٹکڑے ٹکڑے ہوکر مر گئے -

حضرت صالح علیہ السلام نے اپنی قوم کو خدا کی طرف
بلایا تو اون کی قوم نے یہہ معجزہ طلب کیا کہ اونٹنی اس
پتھر سے پیدا ہو اور اوسیوقت بڑی ہو جاوے اور بچہ جنے
اور دودھ بہت دے چنانچہ ویسا ہی ہوا۔ حضرت صالح
علیہ السلام نے فرمایا اپنی قوم سے کہ تم لوگ اوسکو تکلیف نہ دینا
مگر قوم نے نہین مانا اوسکو شہید کیا اور بچہ اوسکا بھاگ کے
پہاڑ کے اندر گھس گیا تب حضرت صالح علیہ السلام کی دعا
سے پہلے دن کافرون کے منہہ سرخ ہوئے دوسرے دن زرد
ہوئے اور تیسرے دن سیاہ ہوئے۔ تب حضرت جبرئیل ع
نے ایک چنگھاڑ ماری کہ تمام مکانات اور پتھر اور پہاڑ اور
کافرون کی ہڈیان تک ریزہ ریزہ ہو گئین۔

حضرت ابراہیم ع کی عداوت سے کافرون نے
بارہ کوس کے میدان مین ایک احاطہ خشتی طیار کیا جسکی
دیوار ستر گز اونچی تھی اوس احاطہ مین تمام سے لکڑی منگوا کے

جمع کرایا اور اوس مین آگ لگا دیا جب تمام میدان لکڑی سے
جلنے لگا تو ایک منجنیق جسکو ڈھیکل کہتے ہین اوسکی
رسی مین حضرت ابراہیم علیہ السلام کو باندھکر آگ
مین لٹکا دیا تو خدا نے ایک تخت بہشت سے بھیجا کہ اوپر
حضرت ابراہیم علیہ السلام بیٹھے اور حلہ بہشتی آیا
اوسکو آپ نے پہنا اور آسمانون کے دروازے
کھولدئے گئے کہ دیکھو میرے خلیل کا حال پھر حضرت
جبرئیل علیہ السلام آئے اور اونھون نے حضرت ابراہیم ع سے ۱۰۳
سے کہا کہ اسوقت تمکو کچھ حاجت ہے حضرت نے فرمایا
کہ تم سے میری کچھ حاجت نہین ہے جس سے میری
حاجت ہے وہ دیکھتا ہے پھر وہ تمام آگ پھلواری ہوگئی
اور ہوا سے سرد چلنے لگی آپ بآرام تمام اوس مین سے
باہر نکلے اور نمرود کی لڑکی مسلمان ہوئی حضرت ابراہیم ع
جو خواب دیکھتے تھے حکم خدا سمجھ کر ویسا ہی کرتے تھے ۔

چنانچہ دیکھا اونھون نے اپنے بیٹے حضرت اسمٰعیل ع کو
ذبح کرتے ہوئے پھر حضرت اسمعیل ع سے اس خواب
کو ذکر کیا حضرت اسمعیل ع نے اوسکو قبول کیا جب
حضرت ابراہیم ع نے چھری حضرت اسمعیل کے گلے
پر چلایا تو خدا کی قدرت سے بجائے اسمعیل کے دنبہ
بہشتی ذبح ہوگیا اور حضرت اسمعیل ع اس قربانی
کے ذریعہ سے بلائے عظیم سے بچگئے اور اوسی زمانہ سے
رسم قربانی اور مسلمانی کی جاری ہے۔ ۱۰۳
اور حضرت لوط ع کی امت کے کافرون نے سخت گناہ
اختیار کیا کہ جو کام عورتون سے لیا جاتا ہے وہ بجائے
عورت کے مردون سے لینے لگی تب حضرت لوط ع نے
دعا کیا تو عذاب بھی ویساہی آیا کہ زمین بھی اولٹ گئی سب
کافرون کے گھر بار اور سب مویشی اور کافر ویکر مر گئے۔
اور حضرت اسحاق پیغمبر ع کے دو بیٹے ایک حضرت

یعقوب ع دوسرے حضرت عیص ع۔ حضرت یعقوب ع کو

حضرت اسحاق علیہ السلام نے دعا دیا کہ تمھاری نسل

مین کثرت سے پیغمبر پیدا ہونگے۔ حضرت یعقوب ع کا

نام اسرائیل بھی تھا۔ اِسرا کے معنی عبد کے ہین اور

ئیل کے معنی اللہ کے ہین۔ چنانچہ بنی اسرائیل وہ لوگ

ہین جو حضرت یعقوب ع کی اولاد مین ہین۔ اوس مین

بہت کثرت سے پیغمبر ہوئے ہین اور حضرت عیص ع

کو دعا دیا تھا کہ تمھاری اولاد مین کثرت سے بادشاہ 104

ہونگے چنانچہ اونکی اولاد مین کثرت سے بادشاہ ہوتے

آئے منجملہ اون کے ایک بیٹے کا نام روم تھا اور شہر

روم کا اونھین کے نام سے آباد ہوا۔

حضرت یعقوب ع کے بارہ بیٹے تھے اونمین ایک

حضرت یوسف ع بہت خوبصورت تھے جنکو حضرت

یعقوب ع بہت چاہتے تھے اسوجہ سے اونکے اور

بھائی سب حضرت یوسف علیہ السلام سے عداوت رکھتے
تھے چنانچہ بحیلۂ شکار دوسرے بھائیون نے حضرت
یوسف ع کو جنگل مین لیجاکر کوئین مین گرا دیا ایک سوداگر
اوس کوئین پر پانی بھرنے کو گیا اوس نے دیکھا آپ کو کوئین سے
نکالکر مصر مین بیچا زلیخا عزیز مصر کی بی بی نے خرید کر لیا عزیز
مصر جب مر گیا تو بجاے اوسکے حضرت یوسف ع بادشاہ ہوئے
ادھر حضرت یعقوب ع حضرت یوسف ع کے فراق مین استقدر
روتے رہے کہ آنکھون سے معذور ہو گئے آخر کو حضرت یوسف ع
نے اپنا پیراہن حضرت یعقوب ع کے پاس بھیجا اور اپنے
پاس اپنی مان باپ اور سب عزیزون کو بلا لیا چنانچہ
حضرت یعقوب ع نے حضرت یوسف علیہ السلام کا پیراہن
اپنی آنکھون سے لگایا اونکی آنکھون مین بدستور نور آگیا
پھر حضرت یعقوب علیہ السلام اپنے جملہ زن و فرزند لیکر مصر
مین حضرت یوسف ع کے پاس گئے اور ملاقات کیا اور خوش

ہوئے اور وہین رہگئے۔

حضرت یوسف علیہ السلام جب کوئین مین گرے
تو اونپر کوئی صدمہ نہین ہوا اسوجہ سے کہ حضرت جبرئیل نے
حضرت یعقوب ع کی صورت بنکر کوئین مین گرنے نہین دیا
پانی کے اوپر ہی سے اپنی گودی مین لے لیا پھر جب کوئین سے
نکلے تو مصر مین پہونچے اور وہان کے بادشاہ ہوگئے۔

حضرت شعیب علیہ السلام پیغمبر خوش بیان اور فصیح اللسان
تھے اسیوجہ سے اعلے حضرت پیغمبر آخر الزمان علیہ الصلوة ۱۰۶
والسلام اونکو پیغمبرون کا خطیب فرماتے تھے۔

حضرت یونس پیغمبر ع اپنی قوم کو خدا کی طرف بلاتے
تھے جب وہ نہ آئی تو اون کے واسطے بددعا کیا اور کہا کہ
تین دن مین تملوگون پر عذاب آویگا۔ پھر کافرون نے جب
یہہ سنا تو شہر کے باہر سب نکل گئے اور توبہ کیا اور بتون کو
توڑ ڈالا تب خدا نے اونپر رحم کیا عذاب ٹل گیا تب کفار

سب ہنسنے لگے اور حضرت یونس عہ نے اپنے جی مین کہا کہ
ہم جھوٹے ہوئے شرم سے اپنی قوم کے بلا اجازت خداوندی
شہر چھوڑ کر کسیطرف چل نکلے اور دریا مین کشتی پر سوار ہوئے
اور کشتی موج مین پڑ گئی تب نا خدا اور سب لوگون نے کہا کہ کوئی
غلام اپنے آقا کی نا فرمانی کرکے آیا ہے اوسیکے سبب سے کشتی
نہین چلتی چنانچہ سب لوگون کا اتفاق ہوا کہ وہ غلام یہی ہین
لہذا اونکو دریا مین ڈالدیا مچھلی نے اونکو نگل لیا تب یہہ دعا
پڑھنے لگے لا الٰہ الا انت سبحانک انی کنت من ۱۰۷
الظالمین خدا نے اس دعا کو قبول کیا چالیس دن کے بعد خدا کے
حکم سے مچھلی نے حضرت یونس عہ کو دریا کے باہر رکھدیا اور
اللہ کے حکم سے کدو کا درخت اونکے پاس پھیلا اور اوسیکے
سایہ مین اوسکے پتے اور پھل کھایا اور ہرنی نے آکے دودھ
پلایا پھر بدستور صحیح و توانا ہو گئے اور اپنی قوم کی ہدایت
کے واسطے اپنے شہر مین گئے۔

حضرت ایوب پیغمبر علیہ السلام کے پاس مال اور اسباب
اور مواشی اور اولاد کثرت سے تھی اور حضرت بڑے عابد
اور زاہد و صابر تھے ملائکہ اور شیاطین مین ذکر ہوا کہ مال و
اسباب اور تندرستی کے سبب سے آپکی عبادت اور صبر ہے
جو یہہ نہ ہوگا تو یہہ حالت انکی عبادت اور صبر کی قائم
نہ رہیگی تو اللہ جل شانہ کی طرف سے امتحان کے لئے
بلا نازل ہوئی پہلے شتر اور گھوڑے اور بھیڑ بکریان
اور دنبے مرنے لگے جب جب اوسکی اطلاع ہوئی آپکا
صبر ویسا ہی رہا بعد اوسکے اولاد اور آل اونکی وہ بھی مری تب
بھی اونکا صبر ویسا ہی رہا بعد اوسکے بدن مین اون کے
آبلے پڑ گئے اور وہ آبلے سب پک گئے اور اوس مین کیڑ
پڑے ایک آبلہ سے دو کیڑے گر گئے تب آپ نے اون
دونون کیڑون کو اوٹھا کر اوسی زخم مین رکھدیا اور وہ اسقدر
کاٹتے تھے کہ آپ بیتاب ہوجاتے تھے مگر صبر کی حالت

وہی تھی یہانتک کہ عزیز و اقربا سب چھوڑ کر کنارہ ہو گئے
اور کوئی آپ کے پاس نہ رہا صرف ایک بی بی جنکا نام رحیمہ تھا
وہ خدمت مین رہگئین وہ مزدوری کرکے کچھ لاتی تھین
تب آپ کو کھلاتی تھین اسی تکلیف کے ساتھ اٹھارہ برس
گذر گئے مگر صبر آپ کا ویسا ہی رہا ایک دن آپ نے دعا کیا
کہ خداوندا ایوبؑ کو اس بلا سے نجات دے تو حضرت جبرئیلؑ
آئے اور کہا کہ اپنی ایڑی زمین پر رگڑو جو چشمہ جاری ہو اوس
پانی سے نہالو چنانچہ حضرت ایوبؑ نے ایڑی رگڑی
چشمہ جاری ہوا اوس مین نہایا تندرست اور توانا ہو گئے اور
دوسری جگہہ جا بیٹھے تھے اونکی بی بی جب آئین تو اونھون
نے اون کو اوس جگہہ نہ پایا بیتاب ہو کر روتی اور پکارتی
ہوئی وہانتک پہونچین جہان حضرت ایوبؑ بیٹھے
تھے حضرت ایوبؑ کو پہچانا نہین مگر حضرت ایوبؑ نے اپنے
پاس بلا کے بتایا تب بی بی صاحب بہت خوش ہوئین اور

دونون میان بی بی خوشی کے ساتھ اپنے گھر چلے گئے اور
جو مال و اسباب اور مواشی و اولاد ضائع ہو گئین تھین
سب بدستور سابق بلکہ اوس سے زائد ہو گئین اور ملائکہ
اور شیاطین مین صبر ایوب ع کا ہر حالت مین ثابت رہا۔
۱۴ حضرت موسے پیغمبر ع نے ایک قبطی جو قوم سے فرعون
کے تھا اور ظالم تھا اوسکو ایک گھوسا مارا کہ وہ مر گیا تب
ایک شخص نے حضرت موسے ع کو خبر دیا کہ فرعون تمکو مار ڈالیگا
تم یہان سے چلے جاؤ تو وہان سے آپ شہر مدین مین تشریف
لے گئے اور جا کر حضرت شعیب ع کی لڑکی سے شادی کیا۔
اور بی بی کو حمل رہا اور وہان سے معہ بی بی اور لونڈی باندی
کے حضرت موسیٰ علیہ السلام مصر کو چلے راستہ مین ایک میدان
مین پہونچے وہان رات ہو گئی وہین ٹھہر گئے اور بی بی کو لڑکا
ہونیکا درد شروع ہوا اوسوقت آندھی پانی اور سردی سخت ہو گئی
سب لوگ گھبرائے تب حضرت موسیٰ علیہ السلام نے چقماق سے

سے آگ نکالنا چاہا تو وہ چقماق بولا کہ ہمکو خدا کا حکم نہین ہے
کہ تمکو آگ دین تب حضرت نے چقماق کو پھینکدیا اور آگ
کی تلاش مین چارو نطرف دیکھنے لگے تو طور کی جانب
ایک روشنی کیطرف گئے جب وہان پہونچے تو وہ روشنی
آگ نہ تھی خدا کا نور تھا جو تمام میدان طوے مین پھیل گیا
تو اوس روشنی مین سے آواز آئی کہ اے موسے مین خدا ہون اور
یہ میدان مقدس طوے کا ہے جلدی جوتی اپنی اوتارو تب
حضرت نے جوتی اپنی اوتاری تب پھر آواز آئی کہ اے موسے ۱۱۱
تمھارے ہاتھ مین کیا ہے تب حضرت موسے علیہ السلام نے
کہا کہ عصا ہے اسے ٹیک کر کھڑا ہوتا ہون اور اس سے بکری
ہانکتا ہون اور کام بھی اس سے کرتا ہون تب خدا نے فرمایا
کہ چھوڑ دو اپنے ہاتھ سے عصا کو پس چھوڑ دیا حضرت موسیٰ
نے عصا کو وہ عصا سانپ ہو کر دوڑنے لگا پھر حکم ہوا
کہ نڈرو پھر اپنے ہاتھ مین لے لو پھر وہ بدستور عصا ہو جائیگا

چنانچہ عصا کو ہاتھ مین لے لیا تو عصا ہو گیا بعد اوسکے پھر
حکم ہوا کہ ہاتھ اپنا بغل مین لیجا کر نکال لو چنانچہ حضرت موسے ع نے
ہاتھ اپنا بغل مین لے گئے اور نکالا تو وہ ہاتھ روشن ہو گیا
مثل آفتاب کے کہ جسکو ید بیضا کہتے ہین اور حکم ہوا کہ یہہ دو
معجزے ہمنے تمکو دیا ہے جاؤ فرعون نے بڑی طغیانی
کر رکھی ہے اوسکو درست کرو جب اللہ نے حضرت موسیٰ ع کو
دو معجزے عطا فرمایا ایک عصا دوسرا ید بیضا تو حکم دیا کہ جاؤ ۱۱۴
فرعون نے بڑی سرکشی کیا ہے تم غالب رہو گے تب حضرت
موسے ع نے عرض کیا کہ مین اکیلا ہون میرے بھائی
ہارون کو بھی نبوت عطا کرکے میرے ساتھ کر دے چنانچہ
اللہ نے حضرت ہارونکو نبی کر کے حضرت موسے علیہ السلام
کی تقویت کے واسطے اونکے ساتھ کر دیا۔
حضرت یوشع ع جب نبی ہوئے اور اپنی قوم کو خدا کیطرف
بلایا مگر کافرون نے کچھ خیال نہ کیا تب حضرت یوشع ع نے

اونہر جہاد کرکے کئی شہر دخل کیا اور بہت کافرون کو مسلمان
کیا تب قوم کفار نے جاکر بلعم باعور سے کہا کہ تم دعا کرو
کہ حضرت یوشعؑ کی شکست ہو اور ہماری فتح ہو۔ چنانچہ
اوسنے دعا کیا اوسدن حضرت یوشع ع کی لشکر نے
شکست پائی تب حضرت یوشع ع نے سجدہ مین ہو کر دعا
کیا اور وہ قبول ہوئی اور بلعم باعور سے وہ قوت سحر
کی خدا نے چھین لیا پھر حضرت یوشع ع کی فتح ہوئی
اور کافرون کی شکست ہوئی ١١٣

١٢
اور حضرت داؤد علیہ السلام بادشاہ اور پیغمبر ہوئے
اور اللہ تعالے نے الحان کا معجزہ عطا فرمایا تھا اور
زبور کتاب آسمانی اونپر بھیجی پھر جب وہ زبور پڑھتے
تھے تو نہر جاری ٹھہر جاتی تھی اور پرند جانور وحشی
سب اونکی آواز سنکر کھڑے ہو جاتے اور درخت
کے پتے زرد ہو جاتے اور پتھر موم ہو جاتا اور پہاڑ

ہل جاتے۔

حضرت سلیمان پیغمبرؑ کی نبوت اور سلطنت ہفت
اقلیم پر تھی اور تمام ملک زیر فرمان حضرت سلیمان عؑ کے
تھے اور آپ کا تخت معہ لشکر ہوا پر چلتا تھا ایک مہینہ
کی راہ دوپہر مین طے کرتے اور اوسکے اوپر پرند جانور
سایہ کئے رہتے تھے اور حضرت کا مکان طول و عرض مین
چھبیس ۲۶ کوس کا تھا جو سونے اور چاندی کی اینٹون سے
بنا تھا اور جواہرات ہر قسم کے اوس مین جڑے تھے اور ۱۱۴
یہہ سونا چاندی اور جواہرات جنات تمام دنیا سے لائے
تھے اور دیو وپری سب چیز آپکے تابع تھی اور تخت آپکا
ہاتھی دانت کا طول عرض مین تین کوس کا تھا اور
اوس مین جواہرات جڑے تھے اور اوس درخت کے
چارون کونے پر چار درخت چاندی کے تھے جسکی
ڈالیان سونے کی اور پتے اوسکے زمرد کے اور ہر

ڈالیون پر طوطے و طاؤس بنا کے رکھے ہوئے تھے جسکے
پیٹ مین مشک و عنبر بھرا تھا اور خوشے انگور کے یاقوت
کے لگے تھے اور تخت کے نیچے ہزار کرسی چاندی و سونے
کی رکھی تھی اور اوسپر ہر قسم کے عمدہ لوگ انسان اور
جنات بیٹھے تھے اور تخت کے داہنے بائین دو شیر
زمرد کے بنے رکھے تھے اور دو ستون یاقوت کے
تھے جسپر دو کبوتر سونے کے رکھے تھے۔

115 حضرت عزیر علیہ السلام کو اللہ نے نبوت عطا فرمایا
وہ جب پیغمبر ہوئے تو دیکھا کہ بیت المقدس خراب ہوگیا
ہے اور بنی اسرائیل سب ہلاک ہوئے ہین اور شہر ویران
ہوگیا ہے تب آپ نے بہت افسوس کیا اور جی مین
اس بات کی فکر کیا کہ یہہ شہر بیت المقدس کیونکر آباد
ہوگا اور اوسکی آبادی کے لیے دعا کرنے لگے اوسیوقت
روح اونکی قبض ہوئی اور وفات پایا سو برس کے بعد

پھر خدا نے اونکو زندہ کیا اونھون نے اوس شہر کو آباد
دیکھا اور خوش ہوئے اور سجدہ شکر کا ادا کیا اوس سو برس
کے زمانہ مین جو کھانا پانی اونکا ظروف مین رکھا تھا ویسا ہی
تر و تازہ رہا اور جو اونکی سواری کا گدہا مر گیا تھا اور اوسکی
ہڈیان گل سڑ کے ٹکڑے ٹکڑے ہو کر پڑی تھین اللہ تعالے
نے اونھین ہڈیونکو درست کر کے گوشت پوست لگا کے
زندہ طیار کر دیا تب حضرت عُزیر عا نے یہہ قدرت خدا کی
دیکھ کر کہا کہ یا اللہ تو سب بات پر قادر ہے۔ ۱۱۶

۱۹ حضرت زکریا علیہ السلام پیغمبر ہوئے تو اونکی کوئی
اولاد نہ تھی اور وہ بوڑھے اور بی بی اونکی بانجھ تھین تب
اونھون نے دعا کیا خدا کے حضور مین کہ ہمکو کوئی وارث
اچھا عطا کر دعا حضرت کی قبول ہوئی پروردگار کا حکم ہوا
کہ ہم تمکو خوشخبری دیتے ہین ایک فرزند کی کہ جسکا نام یحییٰ
ہوگا تب حضرت زکریا عا نے عرض کیا خداوندا مین بوڑھا ہو

اور بی بی میری بانجھ ہے کیونکر فرزند ہو گا تب حکم ہوا کہ ہماری
قدرت سے یہ آسان ہے چنانچہ حضرت یحییٰ ع پیدا
ہوئے اور جیسا کہ حضرت زکریا علیہ السلام نے چاہا
تھا ویسا ہی ہوئے اور اللہ نے اونکو پیغمبری بھی عطا فرمایا

۲۱ حضرت یحییٰ علیہ السلام پیغمبر ہوئے اور خدا کے شوق
اور محبت مین اور عذاب کے خوف سے بہت روتے تھے ایکدن
بیتاب ہوکر پہاڑ کی جانب چلے گئے اور سات دن تک اوسی
پہاڑ پر روتے رہے اونکی مان تلاش کرتی ہوئی پہاڑ پر گئین ۱۱۷
اور اونکو تسلی دیکر مکان پر لائین

۲۲ حضرت عیسیٰ علیہ السلام بے باپ کے خدا کی قدرت
سے پیدا ہوئے تب لوگون نے حضرت مریم ع سے پوچھا کہ یہ
لڑکا کہان سے لائی ہو تو حضرت مریم نے انگلی کے اشارہ سے
کہا کہ اوسی لڑکے سے پوچھو تب لوگون نے کہا کہ یہہ تو ابھی
بچہ پیدا ہوا ہے کیا کہیگا تو اوس حالت مین حضرت عیسیٰ ع

بولے کہ مجھکو خدا نے پیدا کیا ہے اور مجھکو کتاب عطا فرمایا ہے
اور پیغمبری دیا ہے پھر جب حضرت عیسیٰ علیہ السلام بڑے
ہوئے تو اپنی ماں کو لیکے بیت المقدس کیطرف چلے حضرت
مریمؑ راہ مین بیمار ہوئین اونکے واسطے گھاس کی جڑ لینے
کو حضرت عیسےٰ علیہ السلام گئے کہ وہ صرف گھاس کی جڑ
کھاتی تھین ادھر حضرت مریمؑ کی وفات ہوگئی جنت سے
کفن لیکر حورین اور ملائکہ آئے اور اونکی تجہیز و تکفین کردیا
پھر جب حضرت عیسیٰ عم آئے تو اپنی ماں کو نہ پایا تو تین بار
پکارا تینون ندا مین حضرت مریم اول آسمان سے بولین کہ
مین پہلی ندا مین جنت اعلےٰ مین تھی اور دوسری ندا مین
سدرۃ المنتہیٰ پر آئی اور تیسری پکار مین آسمان اول پر
آکر جواب دیا اور کہا کہ مین فردوس اعلےٰ مین تھی کہ اوس
سے بہتر اور عمدہ کوئی مقام نہین ہے۔ خدا سب مسلمانونکو
نصیب کرے تب حضرت عیسیٰ عم آبدیدہ ہوکر بیت المقدس

کیطرف چلے گئے اور اپنی امت کو خدا کی راہ پر ہدایت کرنے
لگے یہودیونکو عداوت ہوئی بارادہ ہلاک کرنے حضرت
عیسیٰ عم کے جو ایک مکان مین تھے اوس مکان کو یہودیون
نے ہر طرف سے گھیر لیا تب اللہ نے اوس مکان کی چھت
شگافتہ کرکے حضرت عیسےٰ کو جو تھے آسمان پر بلا لیا۔

۲۴ اعلیٰ حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم

اوسوقت پیدا ہوئے کہ جب سوا خدا کے کچھ نہ تھا۔ اللہ نے
اعلیٰ حضرت صلعم کو اپنے نور ذاتی سے پیدا کیا اور آپکے
نور سے تمام ملائکہ اور ارواح انبیا و مومنین اور عرش و کرسی
اور لوح و قلم اور آسمان و زمین بنایا اور اپنے صفات
عطا فرمایا اور آپ کا جسم مبارک مثل روح کے نور مجسم تھا
اسیوجہہ سے اوسکے سایہ نہ تھا اور اسی جسم سے شب معراج کو
مکانسے بیت المقدس اور وہانسے دریا ہوائی جسکو زمہریر
کہتے ہین اور دریا آتشی جسکو کرۂ نار کہتے ہین اور سات

آسمان اور کرسی اور عرش طے فرماتے ہوئے لامکان
مین قاب قوسین تک بلکہ اوس سے آگے اللہ جل شانہ
کی ذاتی حضوری مین پہونچے اور اللہ جل شانہ کو دیکھا
اور اوس سے باتین آپ نے کین اور وہان سے واپس
آکر اپنے مکان پر تشریف لائے ۔ یہہ معجزہ خاص دیدار
کا جسمانی آنکھ سے خاص اعلے حضرت صلے اللہ علیہ
وسلم کو ہوا اور کسی نبی کو نہین ہوا ہے ۔ قیامت کے
دن آپ کے ہر بال سے نور چمکیگا اور آپ کی امت کے ۱۲۰
ساتھہ ہر بشر کے دو نور رہوگا اور جملہ انبیا علیہم السلام
کے ایک ایک نور ساتھہ ہوگا یہہ انوار دیکھہ کر دوسرے
انبیا عہ کی امت کہینگی کہ کیا اس امت محمدی مین سب نبی ہین

تمت

ساقی نامۂ قادری مع تقریظ از جناب مولوی محمد عبد الهادی صاحب لیدپوری حنفی عباسی بر مثنوی منیر اعظم مع تاریخ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

بیا ساقی آن مایۂ زندگی
کہ بے او مرا نیست پایندگی

دلِ بینوا را نوائے بدہ
خرابِ جہان را صلائے بدہ

بیک ساغرم مست گردان چنان
کہ از ہستیِ من نباشد نشان

بذوقِ غمت شادمانی کنم
جفا بینم و کامرانی کنم

بیا ساقی آن مے کہ حال آورد
بطِ مے برقص و بقال آورد

صراحی خموش ست ہو ہو کند
جگر خون شدہ ورد یا ہو کند

جہان جملہ ہیچ ست بگذار زود
بزی شادمان گرچہ بود و نبود

بساطِ خود از دار فانی نورد
تو فانی نہ گردِ فنانی مگرد

بیا ساقی آن مے کہ از خود برد
چو از خود روم من خدا و پرورد

رباید غم و زردیِ رو مدام
ز جامِ بلورین مے لعل فام

بسے شد که غم عضو عضوم شکست　　زہے مومیائی مرادہ چو ہست
که از سوز دل نعل در آتشم　　بزن آب ازان جام بر آتشم
خرابم بکن تا که دانا شوم　　شناسائے اسرار علیا شوم
بخود گم کن اے جذب پیران ما　　توئی داروئے درد پنہان ما
کلید در گنج سرمد توئی　　پئے درس اسرار ابجد توئی
توئی بادہ قادری در نہفت　　که مستت توان دُرّ اسرار سفت
حریفان ازین جام کار آگہند　　که در بزمہا مے فروشی کنند
بسے تشنہ ام خیز و ساغر بدہ　　چو دور پسین شد مکرر بدہ
صبوحی بدہ تا بسبحان رسم　　چو از خود برفتم بجانان رسم
زہے بادہ کاورد ساقی مرا　　که بکشود اسرار باقی مرا
بریزد ترا بادۂ معنوی　　ہمہ لفظ و معنی این مثنوی
دہد حرف حرفش ترا نوش جان　　بود لفظ لفظش مے ارغوان
معانیش چون بادہ مستت کند　　سبو مست جام الستت کند
خہے ہمت ساقی با صفا　　که در جام کرد آب حیوان مرا
نمودہ مقامات کشف و شہود　　بیاورد غیب جہان در وجود
چراغے برافروخت در شاہراہ　　که سویش کند کور باطن نگاہ
سوئے گنج اسرار چون پے فشرد　　کلیدش بدست جہانے سپرد
سراپردۂ باغ رضوان کشاد　　باغوش عالم گل تازہ داد
ز دریائے لاہوت عرش برین　　بیاورد این تازہ دُرّ ثمین

چنان کرد تعبیر رویا عیان
که بکشاد از پردهٔ راز نهان

چو خوانیش هر دو یقینت کند
ترا صوفی صاف طینت کند

خوشا مثنوی بحر اسرار عشق
تجلی گر خاص انوار عشق

ز سیر سلوک طریق ہدیٰ
نماید ترا جادهٔ مصطفیٰ

ز تفتیش شود ظلمت قلب دور
بدل ریزد اثبات نور سرور

چو در فکر تاریخ پرداختم
ز ہاتف خوشا نکتهٔ یافتم

که شد روشن از شمع عرش بریں

چراغ سما و چراغ زمین
سـ۱۳۱۱ـلہ سـ۱۳۱۱ـلہ

تقریظ دلپذیر از جناب مولوی محمد محسن صاحب گورکھپوری کاتب مسودہ این مثنوی شریف

شد این مثنوی ختم با آب و تاب
ز تصنیف مولاے عالیجناب

عدیم المثال و فقید النظیر
وحید زمن پیر روشن ضمیر

چراغ رہ دین طریقت نما
پسندیدهٔ حضرت مرتضیٰ

کلید در گنج اسرار چشت
سر حلقهٔ مردمان بهشت

فروزندهٔ جادهٔ نقشبند
برآرندهٔ حاجت مستمند

نهال گلستان فیض کشیر
چراغ رہ پاک پیران پیر

بعلم و عمل زور دست کریم ❊ قوی بازوے شاه عبد العلیم
بزهد و ورع کار دین ساخته ❊ بحلم و حیا طرح انداخته
زمان و زمین را از فیض تام ❊ زانبار او خوشه‌چین خاص و عام
سخی صاحب جود دریا نوال ❊ ولی خدا عالم بے مثال
علم در شریعت برافراشته ❊ قدم در طریقت نگهداشته
چو فرمود تصنیف این مثنوی ❊ نوشتم مر او را بخط جلی
شدم سرنگون بهر تاریخ سال ❊ بگوشم رسید این جواب سؤال

که محسن ز روے وفا یادگیر
بود نام این نظم اعظم منیر
۱۳۱۱ھ

تمت

خاتمة الطبع ۔ الحمد للہ والمنہ کہ مثنوی بےنظیر ہمدم برنا و پیر آئینہ دار شاہد خلوتخانۂ قدم مسمّٰی بہ "منیر اعظم" کہ سالکان طریقت را رفیق جانباز است وطالبان حقیقت را یار دلنواز۔ از افاضات بابرکات جناب معلّی القاب محرم اسرار قدس۔ حریف نہانخانہ انس۔ رحمت یزدانی۔ چراغ ربانی حضرت مولنا شاہ محمد کامل صاحب نعمانی ولید پوری مدظلہ العالی وعم فیوضہ السامی بسعی تمام و حسن اہتمام کارکنان یونین پریس الیشیم واقع بانکی پور بزیور طبع محلّے گشتہ منظور اہل نظر گردید